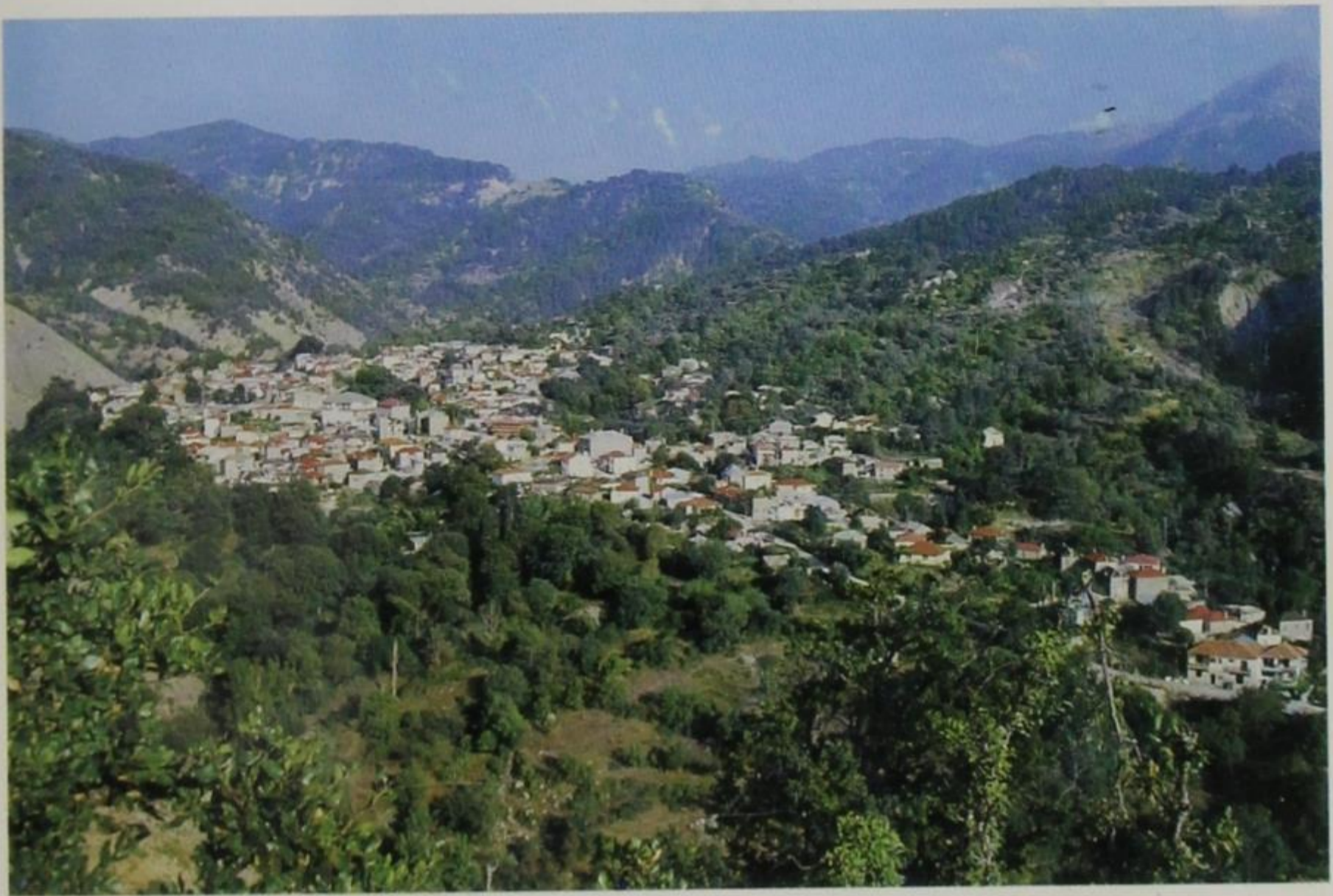

ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΝΔΡ. ΣΑΜΑΡΑ
ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΥ, Τ. Δ/ΝΤΟΥ Ν.Π.Δ.Δ.

ΚΙΡΑΣΟΒΟ

(Αγία Παρασκευή)

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ματιές μέσα στο Χρόνο

Ιστορία - Ήθη - Έθιμα

ΖΩΓΡΑΦΟΥ - ΑΘΗΝΑ 2002

ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΝΔΡ. ΣΑΜΑΡΑ
ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΥ, Τ. Δ/ΝΤΟΥ Ν.Π.Δ.Δ.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 48158
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 20/5/02
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. 949.53 ΣΑΜ

Κωδ. Ε# 6978

ΚΙΡΑΣΟΒΟ

(Αγία Παρασκευή)

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ματιές μέσα στο Χρόνο

Ιστορία - Ήθη - Έθιμα

ΔΗΜΙΤΡΗΣ ΑΝΔΡ. ΣΑΡΑΡΑ
ΣΥΜΒΟΥΧΟΣ Τ. ΔΕΛΤΟΥ ΚΛΔΔ

ΚΥΡΑΣΟΒΟ

Αγία Παρασκευή

ΝΟΜΙΑΣ

Ματρώμε τον στο χρόνο

Ματρώμε τον στο χρόνο

- Διεύθυνση του συγγραφέα
Μ. Κοτοπούλη 22
Τ.Κ. 157 73 Αθήνα
Τηλ. 7770556
Αγίας Παρασκευής 0655/24270
- Απαγορεύεται η μερική ή ολική δημοσίευση κειμένων και φωτογραφιών χωρίς τη γραπτή άδεια του συγγραφέα
- Φωτό .... και Μιλτιάδη Ευαγ. Νταγκοβάνου
- Σημ.: Οι.. θαυμάσιες φωτογραφίες που κοσμούν το βιβλίο,
«Μια φωτογραφία αξίζει όσο χίλιες λέξεις».

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ

στην αγαπημένη μου οικογένεια:

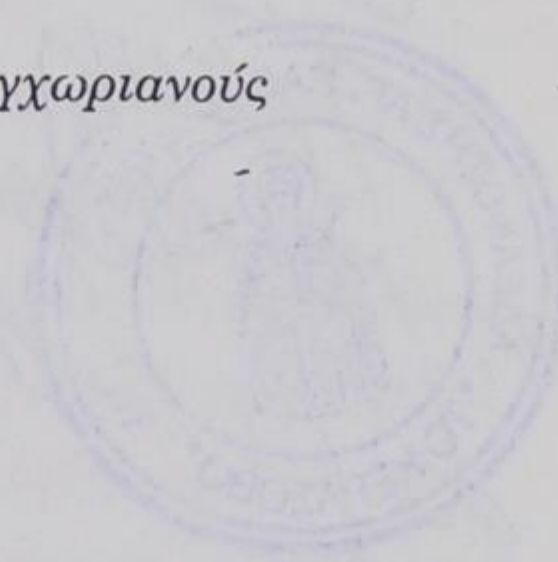
σύζυγο Φρειδερίκη και παιδιά,

Αντρέα και Κατερίνα,

ΔΩΡΙΖΕΤΑΙ ΔΕ

στους αγαπημένους μου συγχωριανούς

Αθήνα 2002

Τιμή & ενυμν
Δυναμική 17, 10/10
Από 1/7/92
Μαΐος 15/00h.

Τομ. Διακρίσεων
15/00h/2002

Αρ. 1000/15/00h
Αρ. 1000/15/00h

Πρόλογος

Από τα άγουρα και ανέμελα παιδικά μου χρόνια αγαπούσα το χωριό μας και έπαιρνα μέρος σε όλες τις εκδηλώσεις της καθημερινής ζωής.

Εκεί πρωτόειδα το πρώτο φως της ημέρας και εκεί έζησα τις παιδικές και εφηβικές λαχτάρες, χαρές και λύπες.

Όλα αυτά με έκαναν να τρέφω για το χωριό μας, μια φλογισμένη και άσβεστη αγάπη που βγαίνει από τα τρίςβαθα της ψυχής μου.

Κάποιος θα έπρεπε να είχε γράψει νωρίτερα από εμένα λίγες αράδες-γραμμές για το χωριό μας, το Κιράσοβο, πότε χτίστηκε, ποιοί συνοικισμοί το αποτέλεσαν, ποιοί κατοικούσαν παλιότερα, ποιοι τώρα, από που προέρχονται, ποια είναι γενικά η συμβολή του στην τρισχιλιετή ιστορία του τόπου, της περιοχής, της πατρίδας μας.

Για το λόγο αυτό, όπως και κάθε φλογισμένος με τον τόπο του Ηπειρώτης, έσκυψα με πάθος σ' αυτό και προσπάθησα να ανασύρω από τα μουχλιασμένα σεντούκια και τις παλιοντουλάπες τις χιλιοσκονισμένες, την ιστορία, τους μύθους, τις παραδόσεις, τα ήθη και έθιμα του χωριού μας.

Η εργασία αυτή κράτησε πέραν της 12ετίας και στηρίχθηκε στις δυνάμεις ενός ανθρώπου. Είναι η τρίτη στη σειρά. Έχουν προηγηθεί: α) «Η Εκκλησία, τα εξωκκλήσια, τα εικονίσματα και οι νερόμυλοι του χωριού μας», και β) «Η ιστορία του Δάσους Κερασόβου». Έτσι ολοκληρώνεται η μεγάλη μου αυτή προσπάθεια για καταγραφή της ιστορίας και της λαογραφίας του χωριού μας, γιατί μέχρι τώρα ήταν ανιστόρητο, πλήν εκείνων που έχουν καταγράψει, οι συγχωριανοί μας Γιώργος Χρ. Κοντοδήμος, σε λίγες αποσπασματικές γραμμές, οι Σπύρος Γαλάνης και Δήμος Κοντοδήμος και η Αδελφότητά μας το 1985, με την έκδοση του βιβλίου «Το Κεράσοβο», Λαογραφία-Έθιμα.

Η τωρινή εργασία και η πιο δύσκολη, στηρίχτηκε, όχι μόνο στις προ-

σωπικές γνώσεις και ευρήματα, αλλά και σε αξιόπιστα στοιχεία ιστορικών συγγραφέων-γεωγράφων, αρχαίων Ελλήνων και Λατίνων, Ευρωπαίων, Δημόσιων και Ιδιωτικών Βιβλιοθηκών, αρχείων ιερών Μητροπόλεων, και του Κράτους, Στουλτανικών Φιρμανιών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, Φιρμανιών Πασάδων, αποφάσεων Οθωμανικών και Ελληνικών δικαστηρίων, Διαταγών Γενικών Διοικητών, ενόρκων μαρτυρικών καταθέσεων, προφορικών δεδομένων, όπως διηγήσεις γερόντων και γεροντισσών του χωριού μας κ.ά.

Όλα αυτά, προκειμένου να εξακριβωθεί η αλήθεια. Με αυτές τις προσπάθειες σε κάθε γενέθλιο χώρο, γράφεται η αληθινή ιστορία. Όποιος σκύβει με αγάπη σ' αυτό, παρά τις δυσκολίες, τις αδυναμίες και τα λάθη, όποιος γράφει κάνει και λάθη, όποιος δεν γράφει δεν κάνει, αφήνει κάτι στις τωρινές και τις μέλλουσες γενιές. Ρίχνει το σπόρο για να βγουν την άνοιξη, στο φως, και άλλα στοιχεία. Για να ακολουθήσουν και άλλοι μελετητές, πατώντας στα χνάρια των πρωτοπόρων.

Θα είναι το φώλι της κότας, που βάζει η σπιτονοικοκυρά για να το βλέπει η κότα και να γεννήσει και αυτή πάνω στη φωλιά. Τον ίδιο σκοπό έχει και η τρίτη τούτη δουλειά μου, ν' αποτελέσει κίνητρο για περεταίρω μελέτη-έρευνα από τους νέους εγγραμμάτους του χωριού μας. Θα είναι το προζύμι που πάνω σ' αυτό θα γίνει η νέα φουρνιά του ψωμιού.

Διακαής πόθος του γράφοντος είναι η διάσωση και απόλυτη διαφύλαξη του πολύτιμου ιστορικού θησαυρού του χωριού μας.

Κι ας μην παραπλανηθούν ή παρασυρθούν να πιστεύουν οι διάφοροι φίλοι μας, ή οι εχθροί μας, ότι η επίδραση ενός οιοσδήποτε σημερινού ευδαιμονισμού, ή η τυχόν διαβρωτική μέθοδος διαφόρων ψεύτικων και δολίων ιδεολογικών ή ψεύτικων υποσχέσεων, που συνήγειραν παλιά και ίσως και σήμερα, τους αφελείς συγχωριανούς μας, είναι ικανές να διαφθείρουν και εξουθενώσουν την ελληνική Κιρασοβίτικη ψυχή. Γιατί στην κατάλληλη στιγμή, όταν θιγεί το φιλότιμο, το ιδιαίτερο αυτό μοναδικό γνώρισμα του Κιρασοβίτη και διεγερθεί από οποιαδήποτε πρόκληση, η Κιρασοβίτικη συνείδηση, η ακατανίκητη, η φοβερή αυτή δύναμή του, που τον παρόρμησε και τον παρορμάει σε απίστευτες εκδηλώσεις, θα αποδεχθεί και αποδείχθηκε περίτρανα, χθες, σήμερα και αύριο και πάντοτε, όπως συνέβηκε αυτό ανά τις χιλιετίες που πέρασαν. Θα υπάρχει

αυτή η αιώνια Κιρασοβίτικη πάστα, που ούτε διαφθείρεται ουσιαστικά, ούτε δαμάζεται τελικά, ούτε υποτάσσεται οριστικά, γιατί έχει γαλουχηθεί, διαποτιστεί, εμπνέεται, οδηγείται επηρεάζεται και κατευθύνεται από το πνεύμα, τις αρχές και τα Κιρασοβίτικα ιδεώδη του αρχαίου ελληνικού πνεύματος, που είναι αδάμαστο, αδιάφθορο και αθάνατο για τους λόγους αυτούς, όπως και η ελευθερία, που ούτε συλλαμβάνεται, ούτε υποκύπτει, ούτε αποθνήσκει.

Πρέπει εξάλλου να πω και ένα μεγάλο ευχαριστώ από εδώ, στην οικογένειά μου, τη γυναίκα μου Φρειδερίκη και τα παιδιά μας Ανδρέα και Κατερίνα, που μου συμπαραστάθηκαν τόσα χρόνια, στα μέλη του Δ.Σ. της Αδελφότητας μας, της διοίκησής μας από το Δεκέμβριο του 1998 μέχρι το 2002, Γιώργο Παπαγεωργίου, Κώστα Αχ. Ζιούλη, Οδυσέα Απ. Γαλάνη, Γιώργο Δαγκουβάνο, Ανθούλα Αντρ. Γαλάνη και Δέσποινα Αλ. Νάκου-Παπανικολάου, όπως και σε όλους εκείνους (π.χ. Κώστα Λ. Κυρίτση) που μου έδωσαν πολύτιμες πληροφορίες.

Πιστεύω πως και αυτό το τρίτο πόνημά μου, που είναι γραμμένο στην απλή Κιρασοβίτικη γλώσσα, θα διαβαστεί από όλους τους συντοπίτες μας του εσωτερικού κι εξωτερικού.

Τέλος, επειδή στη σύγχρονη Ελλάδα, η εσκεμμένη διαστρέβλωση των αντίθετων απόψεων δυστυχώς έχει γίνει μόνιμο χαρακτηριστικό, θα επικαλεστώ τα λόγια του στρατηγού Μακρυγιάννη, που είπε: «Όταν λοιπόν βγει αυτό το χειρόγραφο εις φως, διαβάζοντάς το όλοι οι τίμιοι ανάγνώστες, αρχή και τέλος, τότες έχουν το δικαίωμα να κάμει καθείς την κρίση του, είτε υπέρ, είτε κατά...» και παρακάτω συμπληρώνει. «Δεν έχετε το δικαίωμα να φέρετε καμιάν κρίση, ούτε υπέρ, ούτε κατά, αν δεν το διαβάσετε όλο...».

Ας θυμηθούμε μόνο τα λόγια του Πλίνιου του νεώτερου που είπε: «Κανένα βιβλίο δεν είναι τόσο κακό, ώστε να μην έχει κάποιος να ωφεληθεί κάτι από αυτό».

Κάθε καλοπροαίρετη, καλόπιστη και αντικειμενική κριτική, θα είναι καλοδεχούμενη, όχι όμως πολεμική.

ΧΩΡΟΓΡΑΦΙΑ - ΓΝΩΡΙΜΙΑ

Η περιοχή (παλιά επαρχία) Κόνιτσας, αρχαία Κόνισα ή Γκόνιτσα ανήκει στην Διοικητική Περιφέρεια της Ηπείρου, του νομού Ιωαννίνων, εκτείνεται, συνορεύει: ανατολικά με νομούς Καστοριάς και Γρεβενών, δυτικά με περιοχές, του Ζαγορίου, Μετσόβου και Πωγωνίου, βόρεια με Αλβανία και νομό Καστοριάς και νότια με νομό Γρεβενών και περιοχές Ζαγορίου, Μετσόβου.

Τη διασχίζουν τα τρία ποτάμια ο Αώος ή Βοϊούσα (Αίαντας κατά τους αρχαίους), Ο Σαραντάπορος με τα παρακλάδια του και ο Βοϊδομάτης, τα οποία ενώνονται σε ένα μεγαλύτερο στα σύνορα με Αλβανία (β. Ήπειρο), στην παλιά γέφυρα της Μέρτζιανης (Μερόπης) και από εκεί με άλλα ποτάμια, σχηματίζεται ο Δρύνος (αρχαίος Κέλυδνος), ο οποίος χύνει τα νερά του στο Ιόνιο πέλαγος (Αδριατική).

Μέσα σ' αυτό το γεωγραφικό πλαίσιο που το περιτριγυρίζουν τα πανέμορφα και ψηλά βουνά της Πίνδου, Σμόλυγκας, υψ. 2.638, Γράμμος υψ. 2.500, Κάμινικ, Μερόπη, Τύμφη, σχηματίζονται δύο κοιλάδες οι της Κόνιτσας που την διασχίζει ένας κλάδος του Αώου ποταμού με την περίφημη μονότοξη πέτρινη γέφυρά του και η του Σαρανταπόρου, που είναι σκέτη ποταμιά, δεν έχει καλλιεργήσιμη γη, σε αντίθεση με αυτή της Κόνιτσας, που έχει καλλιεργήσιμη και εύφορη γη.

Μέσα στον μεγάλο αυτό όγκο της οροσειράς της Πίνδου, ένα κομμάτι αυτής κατέχει και το χωριό μας, περίπου 55.000 στρέμματα γης. Μάλιστα θα ισχυριζόμουν πως είναι το ωραιότερο και ομορφότερο, όχι μόνο της Πίνδου, αλλά ολοκλήρου της Ελλάδας. Βρίσκεται στο βορειοανατολικότερο μέρος της επαρχίας μας και συνορεύει με τη δυτική Μακεδονία, νομός Γρεβενών. Ήταν και είναι και σήμερα ένα από τα μεγαλύτερα χω-

ριά της επαρχίας Κόνιτσας, καθώς είναι χτισμένο στα ριζά του μεγαλόπρεπου, θεόρατου μυθικού Σμόλυγκα. Σκαρφαλωμένο ανάμεσα στη διχάλα του Βουρκοπόταμου, ζούσε από την αρχαιότητα τη δική του αυτόνομη ζωή. Κατοικείται μόνιμα, χειμώνα-καλοκαίρι. Θεωρείται ένα από τα ψηλότερα χωριά της πατρίδας μας 1.050 μ.

Απλώνεται ανάμεσα στην καταπράσινη και γραφική διχάλα και το περικυκλώνουν - ζώνουν - από δεξιά και αριστερά τα δύο ποτάμια με τα πεντακάθαρα και κρυστάλλινα παγωμένα νερά τους, που πηγάζουν από ψηλά τον αγέρωχο και υπερήφανο Σμόλυγκα. Είναι ορεινό και πέτρινο χωριό. Πρόκειται για ένα πραγματικό φυσικό τοπίο, που ξεπερνάει ακόμη και αυτά τα πολυδιαφημισμένα τοπία της Ελβετίας. Είναι όμορφο στολίδι που μόνο ο ποιητής του βουνού και της στάνης, του χωριού και της ξενιτιάς Κώστας Κρυστάλλης, θα μπορούσε να γράψει τις πολλές χάρες και ομορφιές του, αλλά αυτός ήρθε μέχρι τη βρύση του Χασάν-Κοπάτση και γύρισε πίσω στα βλαχόφωνα χωριά του Σμόλυγκα και του Γράμμου και δεν το επισκέφτηκε και έτσι δεν περιέγραψε και τα ελληνόφωνα χωριά της επαρχίας μας, όπως το Κεράσοβο, την Πουρνιά, τη Μόλιστα κ.ά.

Το χωριό μας διοικητικά ανήκει στο Νομό Ιωαννίνων, της επαρχίας Κόνιτσας. Απέχει από τα Γιάννινα 95 χιλιόμετρα και από την Κόνιτσα 30 χιλιόμετρα, ασφαλτοστρωμένου δρόμου.

Κεφάλαιο Α

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μέρος Πρώτο

Εισαγωγή

Το βιβλίο αυτό είναι η πρώτη έκδοση της μελέτης που παρουσιάζει τα αποτελέσματα της έρευνας που έγινε στο πλαίσιο του προγράμματος «Επιστημονική Έρευνα» του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Η μελέτη αυτή πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος «Επιστημονική Έρευνα» του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, με την επιμέλεια του Διευθυντή του προγράμματος, κ. Γεωργίου Παπαδόπουλου. Η έρευνα έγινε στο πλαίσιο του προγράμματος «Επιστημονική Έρευνα» του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, με την επιμέλεια του Διευθυντή του προγράμματος, κ. Γεωργίου Παπαδόπουλου. Η έρευνα έγινε στο πλαίσιο του προγράμματος «Επιστημονική Έρευνα» του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, με την επιμέλεια του Διευθυντή του προγράμματος, κ. Γεωργίου Παπαδόπουλου.

Κεφάλαιο Α

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Εδαφος-νερά

Το έδαφος, όπως είναι φυσικό, είναι τελείως ορεινό. Η χαμηλή περιοχή αποτελείται από φλύσχη και αργιλικούς σχιστολίθους. Η ψηλότερη περιοχή αποτελείται από ασβεστόλιθο, αλλά και μάρμαρο.

Χαρακτηριστικές εξάρσεις του εδάφους στην ψηλή περιοχή είναι ο Σμόλυγκας, τα Σουβλιά, ο Κλέφτης, το Ταμπούρι ή Μπέκος, η Γύφτισσα, με όλη την κορυφογραμμή μέχρι κάτω σύνορα – δυτικά με Πουρνιά-Μόλιστα. Η χαμηλή περιοχή έχει μικρά οροπέδια (Κάμπος, Ριζό, Μπιγκόζι, Μεγαγιάννη, Χαλασμένα) κ.ά. λοφώδη μέρη πάμπολα, με χαρακτηριστικές εξάρσεις τις δυο Τζιούμες, δεξιά - αριστερά, πάνω από το χωριό μας. Όταν παρατηρεί κανείς από ψηλή κορυφή την όλη έκταση, διάσταση, του Κερασοβίτικου τοπίου, μοιάζει σαν ένα μεγάλο ηλιακό κάτοπτρο, που στο κέντρο του βρίσκεται το χωριό μας. Οι πλαγιές των παραπάνω εκτάσεων συγκλίνουν και σχηματίζουν δυο μεγάλες λεκάνες. Η μία Β.Α. και Ν. που είναι χτισμένο και το χωριό μας και η άλλη Β. πίσω από αυτά. Από την πρώτη λεκάνη, σχηματίζονται τα ρέματα, στο Λιβάδι, στην Πάδη, στο Ανήλεο, της Κρανιας - Χαλασμένα του Πλάτανου, του Ντίσινου. Αυτά όλα ενώνονται μεταξύ τους και μαζί με τις πηγές του Βαθύλακκου, σχηματίζουν τον λεγόμενο Βουργοπόταμο, η Βουρκοπόταμο. Τα περισσότερα από αυτά το καλοκαίρι είναι ξηρά (ξηρόλακκοι). Απ' τη λεκάνη αυτή έχουμε και το άλλο ποτάμι τον Κακόλακκο, που είναι αυτούσιο, δεν σχηματίζεται από ρέματα, αλλά από πηγές ψηλά από τον Σμόλυγκα. Τα

δύο αυτά ποτάμια, δεξιά-αριστερά του χωριού μας, ενώνονται κάτω από αυτό και γίνονται ένα. Τώρα στην άλλη λεκάνη την δεύτερη, που βρίσκεται στο βορρά, και πίσω από το χωριό μας, σχηματίζονται τα ρέματα από τα Πλατώνια, Ντουραλή, Φονικά και όλα αυτά έχουν το όνομα ρέμα της Ραχοβίτσας. Αυτά ενώνονται με τον Βουργοπόταμο, στην ομώνυμη θέση, κάτω από το χωριό μας, όπως και το μικρό ρέμα της Μασίτσας. Και αυτά είναι το καλοκαίρι σχεδόν ξηρόλακκοι.

Υπάρχουν και ορισμένες χαρακτηριστικές εξάρσεις του εδάφους που προσδιορίζουν μια ιδιαιτερότητα στην περιοχή. Πάνω στον Σμόλυγκα, σε ύψος 2.250 υπάρχει η μυθική Δρακολίμνη, που σχηματίστηκε κατά τους πανάρχαιους χρόνους από την κατολίσθηση των παγετώνων και που αναφέρεται σε άλλο λήμμα. Πιο κάτω στην Πέτρα του Ντίσινου, στο τοπωνύμιο Κέτσης, υπάρχει και άλλη μικρή λιμνούλα, το μεγαλύτερο μέρος της δεν φαίνεται, είναι υπόγεια, που ο μύθος, παράδοση λέει πως κάποιος ζευγάς παππάς, που όργωνε εκεί δίπλα στα χωράφια του, αφηνίασε το ζευγάρι των βοδιών του και φεύγοντας-τρέχοντας, πνίγηκε στη λίμνη μαζί με τον παππά. Τεμάχιο από το ράσσο του παππά ή το καλυμαύχι του (καπέλο), βρέθηκε να βγήκε σε μια πηγή, κάτω στο εξωκκλήσι της αγίας Βαρβάρας, κοντά στο χωριό μας. Αυτό φανερώνει προφανώς, ότι τα νερά της λίμνης, φεύγοντας υπόγεια σχηματίζουν στα χαμηλά μέρη πηγές, καθόλου απίθανο. Σε άλλο λήμμα εξιστορείται η σημασία του μύθου. Άλλα αξιοπρόσεχτα χαρακτηριστικά μορφολογικά φαινόμενα είναι τα πανύψηλα βράχια κορυφές (σουβλιά), εκεί δίπλα από την Δρακολίμνη, που μοιάζουν σαν ακοίμητοι φρουροί της Πίνδου. Υπάρχει ακόμη και η βαθειά χαράδρα του Βαθύλακκου, όπου σχηματίζεται τετρασύλλαβη ηχώ και όπου εκεί κούρνιαζε μέχρι το 1928-29 ο αετός του Κερασόβου, που τον σκότωσε λαθροκυνηγώντας ένας Αυστριακός. Στην πανίδα του χωριού μας, θα γραφτεί γι' αυτό το περιστατικό. Άλλη χαράδρα είναι αυτή στο τοπωνύμιο Χάνια-Άγιο Θεοδόση-Καταφύγι, και εδώ υπάρχει αντίλαλος, ηχώ.

Πάνω από το χωριό και απέναντι είναι η κορυφή Τζιούνα που στα πό-

δια της τρέχει ο Βουρκοπόταμος. Δεξιά του χωριού και πιο ψηλά, στο τοπωνύμιο Πλάκα, είναι δύο δίδυμες κοκκινωπές ψηλές πέτρες-βράχια, εκεί υπάρχει ανάμεσά τους μεγάλο σχίσμα (τρύπα). Στα παιδικά μου χρόνια, δεκαετία του 1940-1950, την πηδούσα αυτή την τρύπα, σήμερα είναι αδύνατο να γίνει, έχει μεγαλώσει το άνοιγμα πάρα πολύ. Κάτω στο βάθος αυτής της τρύπας υπήρχε και υπάρχει και σήμερα νερό. Πετούσαμε μέσα πέτρες και ακούγαμε το θόρυβο που έκανε μέσα στο νερό. Τα πιο μεγάλα και θαρραλέα παιδιά (Τάκης Καλούδας) κ.ά. κατέβαιναν εκεί κάτω και πέρνανε νερό. Οι πέτρες αυτές ήταν και τόποι όπου τα αγριοπερίστερα έκαναν και φωλιές. Άλλοι τέτοιοι άγριοι βράχοι ήταν και είναι εκείνοι κάτω από το εξωκκλήσι της Αγίας Τριάδας, τοπωνύμιο «πέστη», που στην αλβανική γλώσσα σημαίνει σπηλιά. Εδώ υπάρχουν πολλές τρύπες που ήταν φωλιές αγριοπεριστεριών.

Υπέδαφος

Το υπέδαφος της περιοχής του χωριού μας δεν έχει μέχρι σήμερα καμιά εκμετάλλευση. Έχουν παρατηρηθεί όμως σε ορισμένες θέσεις πιθανότατα κοιτάσματα κασσίτερου, αργυρομόλυβδου, θειαφιού και κάρβουνου.

Εκείνο όμως που είναι σίγουρο και αδιαμφισβήτητο είναι, ότι το Ι.Γ.Μ.Ε. (Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών) έχει κάνει έρευνες στο χωριό μας και έχει αποφανθεί ότι διατρέχει μεγάλο κίνδυνο από κατολισθήσεις. Αυτό άλλωστε είναι ορατό από μόνο του. Το φανερώνουν οι δρόμοι, τα σπίτια, οι καλύβες και τόσα άλλα. Το Ι.Γ.Μ.Ε. ισχυρίζεται ότι κάτω από το χωριό μας περνάει υπόγειο ποτάμι. Πράγματι σε ορισμένα σημεία-τοποθεσίες και σε καιρό μεγάλων καταιγίδων, ακούγεται με λίγη προσοχή μια υπόκωφη βοή, σε μεγάλο βάθος. Μια τέτοια κατάσταση, έχει διαπιστώσει και ο γράφων την άνοιξη 1946-1947, παιδί τότε 10-11 ετών, όταν έβοσκε τα γελάδια, κατσίκια, αρνιά.

Σε μια μεγάλη και φοβερή ανοιξιιάτικη νεροποντή (καταιγίδα), κατερ-

χόμενος προς το χωριό από τη θέση Πλάκα, εκεί έξω από τα σπίτια των Γιάννη Χαρισιάδη και Κώστα Παπακώστα, ακούγονταν βαθιά στη γη βουητό υπόκωφο, σαν να έπεφτε νερό καταρράχτη. Μου έκανε τρομερή εντύπωση, αφού το περιστατικό αυτό το θυμούμαι μέχρι σήμερα.

Υψόμετρο

Η έκταση του χωριού απλώνεται από υψόμετρο πεντακοσίων μέτρων μέχρι το υψόμετρο της κορυφής του Σμόλυγκα (2.636)μ. το χαμηλότερο σημείο είναι κάτω στις περιοχές Ρεσάδικα-Ραχοβίτσα. Το χωριό βρίσκεται χτισμένο στα 1.040-1.050 μ. (πλατεία).

Κλίμα

Το κλίμα που επικρατεί στο Κεράσοβο είναι το ηπειρωτικό, το ορεινό που παρατηρείται στους ορεινούς όγκους της Ηπείρου. Εμφανίζει μεγάλο χειμώνα με πολλές βροχές και χιόνια. Η νέφωση είναι πυκνή, η ηλιοφάνεια λίγη και η χωρίς βροχές περίοδος του καλοκαιριού μικρή. Οι βροχές πέφτουν όλο το χρόνο, κυρίως από τον Σεπτέμβρη μέχρι τον Μάη. Τον Μάη και τον Νοέμβρη έχουμε τις περισσότερες βροχές, ενώ τον Γενάρη και τον Ιούλιο της λιγότερες.

Η μέση θερμοκρασία, η ελάχιστη είναι 1,20 (και η μέση μέγιστη 21-22 °C). Η διαφορά όμως για όλο το χρόνο μεταξύ μέσης ελάχιστης και μέσης μέγιστης είναι μεγάλη, όπως μεγάλη είναι και η διαφορά θερμοκρασίας μεταξύ της μέρας και της νύχτας, και αυτό εξαιτίας των καθοδικών ψυχρών ρευμάτων που δημιουργούνται τη νύχτα από τα ΒΑ υψώματα (Βέργου-Ζεκίρι) του δάσους, πάνω από το χωριό μας προς την κεντρική και δυτική περιοχή. Το χιόνι, τα παλιά χρόνια ξεπερνούσε το 1,5 μέτρο μέσα στο χωριό και έπεφτε από τέλη Νοέμβρη-αρχές Δεκέμβρη κυρίως μέχρι τον Μάρτη, αλλά και τον Απρίλη πολλές φορές.

Παγετοί παρατηρούνται συχνά-πυκνά κατά τη διάρκεια του χειμώνα.

Οι κυριώτεροι άνεμοι που πνέουν είναι οι βροχεροί νοτιάδες - νοτιοδυτικοί οι λεγόμενοι Κολονιάτοι (Αλβανίας) και οι βορριάδες (ξεροβόρια) που κατεβαίνουν από ψηλά τον Βέργο-Ζεκίρι. Η σχετική υγρασία, δεν είναι ψιλή. Η περίοδος της βλάστησης διαρκεί περίπου 6-7 μήνες (Μάης-Οκτώβρης ή το πολύ Νοέμβρης).

Τα σημερινά όμως χρόνια το κλίμα έχει αλλάξει πάρα πολύ. Δεν έχουμε άφθονα χιόνια, ούτε και βροχές πολλές. Μάλιστα τα τελευταία χρόνια, χιόνια μόνο έχει ψηλά ο Σμόλυγκας, αλλά και εκεί περιορισμένα για λίγους μήνες.

Δεν κρατάει πλέον ο γέρο-Σμόλυγκας πάγους στις απότομες-κατακόρυφες-κρέκουρα χαράδρες του Βαθύλακκου, όπως τα παλιά χρόνια τα προ του 1960.

Τότε στα πανηγύρια και στις χαρές του χωριού μας, από εκεί ψηλά φέρναν οι Κερασοβίτες φυσικούς πάγους για τα ψητά και τα ποτά. Από εκεί το 1942 ή 1943, καλοκαίρι, φέρναν οι συγγενείς μας Γιάννη Ζούκας-Δημήτρης Τέλλης, μακαρίτες τώρα, γαμπροί του πατέρα μου από αδελφές (Κατερίνη, Μαρία) πάγο μέσα στα τσουβάλια, φορτωμένα στα ζώα τη νύχτα, όταν είχε αρρωστήσει ο επίσης μακαρίτης πατέρας μας από τυφοειδή πυρετό και κινδύνευε άμεσα η ζωή του, λόγω της υπερβολικής αύξησης του πυρετού. Από βροχές αρκετές, όχι όμως και να φθάνουν στα παλιά επίπεδα των παλιών χρόνων, περιορίστηκαν και αυτές σημαντικά. Το κλίμα άλλαξε πολύ. Συνέπεια της κακής διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος από τους ανθρώπους της σημερινής καταναλωτικής κοινωνίας, όπου ζούμε

Χλωρίδα

Χλωρίδα ονομάζουμε το σύνολο των φυτών. Είναι σε όλους μας γνωστό πόσο τα φυτά είναι ωφέλημα στον άνθρωπο, αλλά υπάρχουν και τα βλαβερά που τα καταστρέφει. Φυτά έχουμε πολλών ειδών, του κήπου και του βουνού, τα άγρια. Ας αρχίσουμε με τα είδη του βουνού. Πεύκα μαυ-

ρόφλουδα και ασπρόφλουδα (ρόμπολα), έλατα, βελανιδιές, οξιές, κισσούς, πλατάνια. Έχουμε ακόμα Ιτιές, κρανιές, σφεντάνια, κένδρα, γάβρους, καρυδιές, μηλιές, ήμερες και άγριες, κορομηλιές, ήμερες-άγριες, που βρίσκονται στα βουνά (τσαπουρνιές), με καρπό κίτρινο, ωριμάζει το φθινόπωρο, δαμασκηνιές, κυδωνιές, γκορτσιές (αχλαδιές) ήμερες και άγριες, μουριές, βατσινιές, κληματαριές και τριανταφυλλιές. Ακόμη υπάρχουν οι γκαγκανιές, λεπτοκαρυές, σουρουβιές στη Ραχοβίτσα, κερασιές, φραξιά, τσουκνίδες, φτελιές, ρουγκόζια (βούρλα), τσάι, μέντα (δυόσμος), αγριοσινάπι, κατά κάμπου μεριά, μάραντα κίτρινα (αρχαίος νάρκισσος), αμάραντος, πασχαλούδες, ίτσια (αρχαία) λέγονται και γιούλια ή μανουσάκια ή μενεξέδες, ξινήθρες, μπουρντένια, (αρχ. ασφόδελοι) κατά Φούρκα μεριά, μαργαρίτες.

Έχουμε συνέχεια: χαμομήλι, βασιλικό, γιαννάκια, σπαθάκια (κρίνα), άσπρα και γαλάζια, αγριοπαπαρούνες, σιτάρι, κριθάρι, καλαμπόκι, βρίζα, βρώμη, ρόβη, φασόλια, ρεβύθια, φακές, λάχανα, λάπατα, λοβοδιές κ.ά. επίσης στη χλωρίδα του χωριού μας είναι και τα σκόρδα, αγριάδα, ο δαυλός (αρχ. ήρα), που είναι παράσιτο του σταριού και προκαλεί μέθη όταν τρώγεται. Να μην ξεχνούμε τους γκόγκους (αρχ. αγρόστεμμα), ζιζάνιο σιταριού, μούσκλα (βρύα), μανιτάρια, λειχεήνες, αγγούρια, μελισσοβότανο, σαλέπι κατά «κάμπο μεριά», γαλατσίδα, μπρούστερα, λυσσόχορτο, οι τούρτες (αγριοαγγινάρες), που τις βγάζαμε με τις άκρες των παπουτσιών και τις καθαρίζαμε και τρώγαμε τον γλυκό καρπό τους, μολόχα. βούζια, η σκάρφη, η φτέρη, βλύτρα, παζιά, κολτσίδα, ασπράγκαθα, παλαμανίδα, μάρανθο, ίσκα στις οξιές, βαλανιδιές. Να μην ξεχνούμε και τον κλέτσιο (αρχ. οξιός), παράσιτο δέντρων, (πεύκων ελάτων, κέδρων-βελανιδιών), στειροβότανο, κροκάρι, (βολβοί κρεμμυδιού, για σπορά) και τόσα άλλα του κήπου και του βουνού.

Πανίδα:

Τα τρία πράγματα, χλωρίδα, πανίδα και ορυκτά αποτελούν τη φύση. Η

φύση, όπως είναι γνωστό, είναι η μητέρα όλων, είναι υγεία, οικονομία, πλούτος μορφιά και πολιτισμός. Τα δυο πρώτα, αλλά και το τρίτο ίσως, είναι πολύ άφθονα, πλούσια στο χωριό μας. Τι είναι πανίδα. Πανίδα είναι όλα τα ζώα, μικρά και μεγάλα που ζουν σε μια περιοχή. Τα ζώα χωρίζονται σε δύο κατηγορίες. Τα οικόσιτα που υπηρετούν τον άνθρωπο (τροφή, ενδυμασία, στολισμός), και τα άγρια του βουνού. Τα οικόσιτα είναι σε όλους λίγο πολύ γνωστά. Για τα άγρια του βουνού θα γίνει περισσότερος λόγος. Έχουμε: αρκούδες καφετί, λύκους, αγριογούρουνα, αγριόγατες, ζαρκάδια, παλιά είχαμε τώρα δεν γνωρίζω, αγριόγιδα, λαγούς, αλεπούδες, βερβερίτσες (σκίουροι), νυφίτσες, κουνάβια, ασβούς, σκαντζόχοιρους, φίδια πολλών ειδών (σαΐτες, αστρίτες, οχιές), σαύρες, γκούστερες (σαύρες μεγάλες), σαλαμάνδρες, (σαύρες μαύρες χοντρές με κίτρινε εβούλες που κυκλοφορούν μόνο όταν βρέχει), χελώνες, ποντίκια, βατράχια, μπρούσκες ή ζωοβυζάτορες γιατί βυζαίνουν τα ζώα και κυρίως τα γίδια και ψοφάνε, ψάρια λίγα ποταμίσια. Να μην ξεχνούμε τα λαλίστατα τζιτζίκια, πεταλούδες πολλών ειδών και χρωμάτων, μέλισσες, σφήκες, αγριοκούμπανοι, μυρμίγκια, κουνούπια πολλών ειδών αράχνες, ψείρες, τα παλιά χρόνια, ψείρες ζώων, ψύλους και κοριούς. Να μην ξεχνούμε τις μύγες (σπιτιού και ζώων), τσιμπούρια γελαδιών και γιδοπροβάτων, χρυσόμυγες, κάμπιες ή γκασνίτσες, πασχαλίτσες, σκαθάρια, σαλιγκάρια, γυμνά και με κέλυφος, σκουλίκια, ψαλίδες, ακρίδες νταβάνια, στρέγκλοι, τριζόνια (κιρκίργια), κωλοφωτιές (πυγολαμπίδες), κάνθαροι, σκαθάρια, νυχτερίδες και άλλα.

Πουλιά: Χελιδόνια, πετροχελίδονα, αγριοπερίστερα που κατοικούσαν κάτω στην «πέστη». Σήμερα δεν υπάρχουν, τα εξόντωσαν. Αετοί, πέρδικες, αηδόνια, κοτσύφια, φλώρια καρδερίνες, κούκοι, τσαλαπετεινοί (κατά μεριά πλατώνια), κουκουβάγιες, κοράκια, αγριόκοτες (γύφτισσα-περιβόλι), καρακάξες, μαυροπούλια, γεράκια, κιρκινέζια, αγριόκοτες, κίσσες, νυχτοπούλια, γκιώνηδες, σπουργίτες, καλακούνδιες, μπεκάτσες κ.ά.

Ο Αχιλλέας Πασιάς, σήμερα 96 ετών, γεννηθείς το 1905, το καλοκαίρι του 1999, διηγήθηκε στον γράφοντα τα εξής:

Ο αετός του Κερασόβου σκοτώθηκε το 1928 από κάποιο Ελβετό περιηγητή. Το όρνιο αυτό ζούσε ψηλά στις απόκρημνες πανύψηλες βουνοκορφές του Σμόλυγκα στη θέση που ονομάζεται «κουτάρια». Ο Ελβετός περιηγητής - κυνηγός τον παρακολουθούσε από καιρό, δηλαδή τις καθημερινές του κινήσεις, έμεινε δε ο περιηγητής στη Σαμαρίνα.

Σκοπός του και θέλησής του ήταν να τον σκοτώσει, αλλά δεν μπορούσε. Σοφίστηκε δε το εξής τέχνασμα. Κάποια μέρα, κρέμασε από κάποιο βράχο ή ξεριζωμένο δέντρο ένα γατάκι. Ο αετός που τριγυρνούσε τα μέρη για τροφή, είδε από ψηλά (μάτια αετού λέει ο άλλος) το γατάκι, κατέβηκε από ψηλά και εφορμάει στο υποψήφιο θύμα του. Αυτό περίμενε και ο λαθροκυνηγός, κρυμμένος στα βράχια, του ρίχνει και τον σκοτώνει.

Δεν τον πήγε στη Σαμαρίνα, αλλά στο Κεράσοβο, στο χωριό μας, και μάλιστα στο σπίτι των Πασιάδων, το πατρικό τους, που είναι κάτω από του Ρουκά. Το θυμάται ο μπάρμπα Αχιλλέας, ήταν τότε άντρας 23 χρόνων. Ο αετός είχε τρία (3) μέτρα άνοιγμα από μια άκρη στην άλλη (άνοιγμα φτερών). Εκεί τον Βαλσάμωσε, τον φόρτωσε σε κάποιο ζώο αγωγιάτη και ξεκίνησε να τον μεταφέρει στην Ελβετία, στη χώρα του, μέσω Αλβανίας. Στο τελωνείο της Μέρτζανης (Μπουραζάνι), λειτουργούσε τότε και μέχρι τον πόλεμο του 1940, έγινε σχετικός έλεγχος, ή κάποιος «κάρφωσε» την υπόθεση, βρέθηκε ο αετός που είχε τεμαχιστεί σε κομμάτια και τοποθετηθεί σε χαρτοκιβώτια και έτσι κατασχέθηκε. Μεταφέρθηκε στο Μουσείο Αθηνών, όπου συγκολλήθηκε και ήταν στην κοινή θέα των επισκεπτών του Μουσείου. Το 1939 τον είδε και ο ίδιος ο Αχιλλέας Πασιάς, βρισκόμενος στην Αθήνα. Είχε την πινακίδα που έγραφε «ο αετός του Κερασόβου». Τι απόγινε μετά δεν γνωρίζει.

Το περιστατικό αυτό το γνωρίζει και ο Γραμματέας του χωριού μας Κώστας Παπαγιάννης, συζητώντας το καλοκαίρι του 1999 με τον γράφοντα στο χωριό μας. Μάλιστα και που βρίσκεται σήμερα. Δεν θέλησε να αποκαλύψει το μέρος. Ο γράφων θα συνεχίσει να ερευνά και ελπίζει να βρει που είναι σήμερα ο αετός του Κερασόβου».

Πληθυσμός

Για τα παλιά χρόνια κανένα σχετικό στοιχείο δεν έχουμε για τον πληθυσμό του χωριού μας, δηλαδή για τους τρεις συνοικισμούς (Κεράσοβο-Ριάχοβο, Πέρα ή Κάτω μαχαλά). Τα πρώτα στοιχεία είναι από τον Π. Αραβαντινό (Ηπειρωτικά χρονικά, Τ.Β. 1857, σελ. 339), που μας πληροφορεί, ότι το Κεράσοβο είχε τότε 41 χριστιανικά σπίτια και κανένα τούρκικο. Επίσης ο Κ. Στεργιόπουλος, στο «Τοπωνυμικόν της επαρχίας Κόνιτσας» στα «Ηπειρωτικά Χρονικά» του 1938, μας πληροφορεί και αυτός ότι ο συνοικισμός Ριάχοβο, που συνώκησε το 1780 με το Κεράσοβο, είχε 19 σπίτια. Στο λήμμα (ονομασία χωριού) θα αναφερθεί εκτενέστερα γι' αυτό. Άλλη μια αναφορά του προέδρου της κοινότητάς μας το 1957, προς το Υπουργείο Γεωργίας που αφορούσε τη διαμάχη που προέκυψε με το δημόσιο για την κυριότητα της περιοχής Ριαχόβου, αναφέρει, ότι από το Ριάχοβο ήρθαν στο Κεράσοβο 41 οικογένειες και μάλιστα κατά γέννη ποιες είναι αυτές. Αυτή την εποχή 1957, γνώριζαν πολύ καλά τα πράγματα, γιατί ζούσαν αρκετοί γέροντες-γερόντισσες που τα διηγούνταν. Για τον συνοικισμό του Πέρα ή Κάτω μαχαλά κανένα στοιχείο παρά μόνο τα τοπωνύμια

Αν υπολογίσουμε όμως, ότι κάθε οικογένεια, τα χρόνια τα παλιά, αριθμούσε τουλάχιστον 8-10 άτομα (ψυχές), τότε από τον συνοικισμό του Ριαχόβου το 1780, ήρθαν στο συνοικισμό του Κερασόβου $41 \times 8 = 328-350$ ψυχές, κάτοικοι. Μεταγενέστερα όμως, το 1859 το Κεράσοβο (ενιαίο και ενωμένο) παρουσιάζεται κατά Π. Αραβαντινό, να έχει σπίτια χριστιανικά 41. Αν κάνουμε τον ίδιο υπολογισμό, όπως και προηγούμενα, δηλαδή κάθε σπίτι να είχε (συγκατοίκηση) δυο με τρεις οικογένειες μαζί (Παπούδες-παιδιά-εγγόνια), αφού το σύστημα το κοινωνικό ήταν Πατριαρχικό, τότε το χρόνο αυτό το 1859, το χωριό μας είχε 41 σπίτια και στέφανα 97×8 ψυχές = 776 συνολικές ψυχές - κάτοικοι.

Κατά τις δεκαετίες όμως από 1880 και μετά παρατηρείται μεταναστευτικό φαινόμενο στο χωριό μας, όχι στο εσωτερικό της χώρας μας, αυτό γίνονταν πάντοτε, όπως θα καταγραφεί σε άλλα λήμματα, αλλά προς το

εξωτερικό, την Αμερική κυρίως, τη νέα χώρα, πέρα του Ατλαντικού. Πολλοί Κερασοβίτες μετανάστευσαν εκεί και ιδίως μετά το 1900, αλλά και στην Αίγυπτο.

Το 1914, που πραγματοποιήθηκε η πρώτη γενική απογραφή του άρρενος πληθυσμού των «Νέων χωρών» όπως λέγονταν μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους, το 1913, στο βιβλίο Μητρών Αρρένων του Κερασόβου, που συντάχτηκε πρώτο, προφανώς για στρατιωτικούς σκοπούς, Α' Παγκόσμιος Πόλεμος, στο χωριό μας καταγράφηκαν συνολικά 498 άρρενες, από γεννηθέν νήπιο μέχρι τον γεροντότερο άντρα. Αν υποθέσουμε και εδώ ότι ο γυναικείος πληθυσμός είναι τουλάχιστον διπλάσιος-τριπλάσιος του ανδρικού τότε το 1914, το χωριό μας είχε πληθυσμό $498 \times 3 = 1.494$ κατοίκους. Αυτός όμως δεν ήταν ο συνολικός πραγματικός πληθυσμός του, γιατί πολλοί Κερασοβίτες, μετά την επανάσταση και τον χαλασμό του χωριού μας το Γενάρη του 1913 από τους Τούρκους, παρέμειναν διασκορπισμένοι στα χωριά της Δυτικής Μακεδονίας και Λαμίας, όπου και εγκαταστάθηκαν εκεί μόνιμα. Είναι υπερήφανοι και καμαρώνουν για την Κερασοβίτικη καταγωγή τους. Πολλοί από αυτούς επισκέπτονται και σήμερα το χωριό μας.

Κεφάλαιο Β

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ

Πολεοδομική μορφή

Η πολεοδομική μορφή του χωριού μας είναι η λεγόμενη μονοκεντρική. Έχει ένα κέντρο στη μέση του χωριού που περιλαμβάνει το μεσοχώρι που χωρίζεται σε δύο ανισόπεδες πλατείες.

Η πάνω πλατεία έχει την ενοριακή μας εκκλησία την «Κοίμηση της Θεοτόκου», και σκιάζεται από τον υπεραιώνιο πλάτανο, 109 χρόνων. Η κάτω πλατεία, έχει τον Ξενώνα των Αδελφοτήτων και το μνημείο των Ηρώων με την μπρούτζινη προτομή της γεννήτρας Κερασοβίτισσας μάνας, που έγινε με έξοδα της αδελφότητας Κερασοβιτών Αμερικής τον Αύγουστο του 2000. Εκεί δίπλα είναι και το πέτρινο πελεκητό κτίριο της Κοινότητάς μας, το κοινοτικό κατάστημα. Λίγο πιο κάτω από αυτό, είναι το παλιό μας δημοτικό σχολείο, μισοεπισκευασμένο. Αντίθετα το νεώτερο δημοτικό σχολείο από 1952 και μέχρι 1997, όπου λειτούργησε βρίσκεται πίσω από την πρώτη πλατεία. Γύρω από τις δυο αυτές πλατείες ήταν και είναι τα μαγαζιά του χωριού. Γύρω-γύρω δε οι γειτονιές (μαχαλάδες). Τα παλιά χρόνια, ένα σύστημα από καλντερίμια ξεκινούσε από το κέντρο αυτό, περνούσε στη μέση των μαχαλάδων και διασταυρώνονταν με άλλα που έφταναν μέχρι τα σπίτια και έξω από το χωριό. Τώρα ελάχιστα έχουν απομείνει. Τα έφαγε το τσιμέντο. Ο ασφαλτοστρωμένος αυτοκινητόδρομος, μήκους ενός χιλιομέτρου από αρχής χωριού (Άγιος Δημήτρης, μέχρι ψηλά Αγία Παρασκευή) χωρίζει το χωριό στη μέση, στα δύο μέρη, δεξιό και αριστερό.

Ο δρόμος, (έχει τη δική του ιστορία)

Ένα από τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετώπισε, αλλά και αντιμετωπίζει και σήμερα το χωριό μας, είναι οι δρόμοι, τόσο ο αυτοκινητόδρομος, όσο και οι διακλαδωτοί εσωτερικοί δρόμοι του χωριού. Η δυσβατότητα του χωριού και κάθε περιοχής (γειτονιά), οι καιρικές συνθήκες με τις πολλές (παλιά χρόνια) χιονοπτώσεις, βροχές, η μεγάλη αδιαφορία των εκάστοτε αρχόντων του χωριού και των κυβερνήσεων, στάθηκαν μεγάλα εμπόδια στην εξέλιξη των δρόμων και των δυο κατηγοριών.

Ο αυτοκινητόδρομος ήρθε στο χωριό μας το 1948, τότε που γινόταν ο εμφύλιος πόλεμος μεταξύ των αδελφών Ελλήνων. Τον κατασκεύασε ο στρατός προφανώς για στρατιωτικούς σκοπούς. Από τότε μέχρι σήμερα, πέρασε από διάφορα στάδια. Τελικά ασφαλτοστρώθηκε μέχρι το χωριό μας, δεν έχει την τελική μορφή του, έχει ελλείψεις πολλές, αλλά επηρεάζεται πολύ και από την κατολίσθηση του εδάφους κυρίως στην είσοδο του χωριού και μέσα σ' αυτό, είναι προβληματικός στα μέρη αυτά. Είθε μια μέρα να πάρει την τελική μορφή του.

Αυτή είναι η ιστορία του δημόσιου αυτοκινητόδρομου με λίγα λόγια. Πριν από αυτόν, η επικοινωνία γινόταν από άλλους δρόμους. Κάθε γειτονικό χωριό είχε και το δρόμο του που γινόταν με τα ζώα (μουλάρια, γαϊδούρια, άλογα) που και σήμερα ακόμα συμβαίνει να γίνεται με αυτό τον τρόπο. Με την Κόνιτσα και τα Γιάννινα, γινόταν με το δρόμο των ζώων, που βάδιζε σχεδόν δίπλα από τον αυτοκινητόδρομο.

Στα παλιά χρόνια, ρωμαϊκά - βυζαντινά οι στρατοί, οι στρατιές, τα καραβάνια ακολουθούσαν άλλο ένα παρακλάδι της μεγάλης και σπουδίας Εγνατίας οδού. Το παρακλάδι αυτό έρχονταν από την περιοχή των Γρεβενών, ανηφόριζε ψηλά στον αυχένα Βέργου, ακολουθούσε την κορυφογραμμή, έφτανε στον Μπέκο (Ταμπούρι), ακολουθούσε την κορυφογραμμή, περνούσε το περιβόλι στην Γύφτισσα και κατηφόριζε όλη την κορυφογραμμή μέχρι κάτω το Σαραντάπορο. Στην κορυφογραμμή

μή αυτή, υπάρχουν μέχρι σήμερα δείγματα από καλντερίμια δρόμου. Άλλο μικρό παρακλάδι κατέβαινε μέσω Ριαχόβου - Τριαντάφυλλου - Άγιο Θεοδόση - Ραχοβίτσα - Ρεσάδικα - Σαραντάπορο.

Εκεί στον Άγιο Θεοδόση, απέναντι, είναι και το τοπωνύμιο που σώζεται ακόμη «στα Χάνια». Επομένως, στη θέση αυτή ήταν σταθμός, χάνια-ξενοδοχεία, για τους διαβάτες-περαστικούς. Από το όνομα στον πληθυντικό φαίνεται ότι ήταν πολλά χάνια, άρα μεγάλος σταθμός-κόμβος στην περιοχή αυτή.

Μεσοχώρι

Το μεσοχώρι του χωριού μας είναι το μεγαλύτερο της επαρχίας μας. Στην πάνω πλατεία, γράφτηκε, υπάρχει ο υπεραιωνόβιος πλάτανος, που καλύπτει και σκιάζει όλη την πλατεία των 800 τμ και πλέον και περιβάλλεται από ένα πεζούλι τοίχου, ύψους περίπου ογδόντα εκατοστά. Η πλατεία αυτή γύρω-γύρω έχει πεζούλι και σιδερένια κάγκελα. Η πλατεία αυτή πήρε τη σημερινή μορφή της και πλακοστρώθηκε με τετράγωνα τσιμεντόπλακες επί προεδρίας της Κοινότητας του μακαρίτου Γιώργου Γαλάνη το 1978. Η δεύτερη κάτω πλατεία, 400 τμ, πρώτα ήταν χωμάτινη, τώρα πλακοστρώθηκε (1999) με έξοδα των Αδελφοτήτων Κιάτου-Ιωαννίνων και του αγροτικού μας Συνεταιρισμού Κοινής Χορτονομής του χωριού μας, με επίβλεψη της Αδελφότητας των Αθηνών. Τι υπάρχει εκεί έχει γραφτεί προηγουμένως. Το μνημείο των Ηρώων έγινε το 1956, επί Προεδρίας Κοινότητας Αριστείδη Εξάρχου. Στον τόπο αυτό, υπήρχε παλιά επί τουρκοκρατίας, το δημοτικό σχολείο, ήταν δίπατο, ερείπιά του πρόφτασε και ο γράφων.

Στην δεύτερη αυτή πλατεία, υπάρχει και ο ξενώνας των Αδελφοτήτων. Αυτός χτίστηκε το 1981-1983 με κόπους και έξοδα των Αδελφοτήτων Αθηνών, Αμερικής, Κιάτου, Ιωαννίνων, Συνεταιρισμού Κοινής Χορτονομής, δωρεών Κερασοβιτών και φίλων του χωριού μας, αλλά και με προσφορά προσωπικής εργασίας πολλών συγχωριανών μας (βλ. φωτο).

Είναι χτίσμα σύγχρονο και έχει σκοπό να εξυπηρετήσει τόσο τους κατοίκους του χωριού μας σε καθημερινή χρήση, όσο και τους επισκέπτες. Έχει κλίνες περίπου 30-35. Εκεί στεγάζεται το αγροτικό ιατρείο του χωριού, ο ΟΤΕ, και μίνι σούπερ-μάρκετ τροφών.

Η πλατεία αυτή έχει και αυτή μεγάλο πλατύφυλλο πλάτανο που μαζί με τις δυο εκεί βρύσες μας δροσίζουν όλους, όταν στο βαθύ σκιαρό ίσκιο τους πίνουμε απολαυστικά τον καφέ μας, ή πίνουμε το γνήσιο, καθαρό Κερασοβίτικο τσίπουρό, το καλοκαίρι που πηγαίνουμε.

Συνοψίζοντας, οι δύο αυτές πλατείες του χωριού μας, είναι οι χώροι όπου γίνονταν και γίνονται ακόμη τα πανηγύρια και οι χαρές, αλλά σε αυτές μαζεύονταν και μαζεύονται και σήμερα οι Κερασοβίτες τις ελεύθερες ώρες τους, για να κουβεντιάσουν, να σχολιάσουν, να κοιτομπολέψουν, να καυγαδίσουν πολλές φορές για τα ζητήματα-προβλήματα και γενικά τα πράγματα του χωριού μας. Ήταν και είναι η «αρχαία αγορά» των προγόνων μας. Αυτά γίνονται κυρίως Κυριακές και γιορτές, της σχόλης, της ανάπαυλας, της ξεκούρασης. Από τη Δευτέρα όμως που όλοι πήγαιναν στις δουλειές τους, ήταν αγαπημένοι, συμπιλιωμένοι. Αυτοί είναι οι Κερασοβίτες.

Γύρω από τις πλατείες αυτές ήταν και είναι σήμερα τα μαγαζιά του χωριού μας. Σήμερα λειτουργούν μόνο δύο, του Βασίλη Σαμαρά και Κώστα Γκοντούλη, του πρώτου σαν κατάστημα τροφίμων και του δεύτερου σαν καφενείο.

Ο ξενώνας

Το κτίριο του ξενώνα του χωριού μας, ανήκει κατά κυριότητα, νομή και χρήση, στην Αδελφότητα Κερασοβιτών των Αθηνών-Αττικής. Χτίστηκε το 1981-1983 σε οικόπεδο της Εκκλησίας του χωριού μας (βακούφι), το οποίο δόθηκε με αντιπαροχή. Έτσι η ενοριακή μας εκκλησία πήρε το κατάστημα που σήμερα λειτουργεί σαν μικρό σούπερ-μάρκετ και εξυπηρετεί τους συγχωριανούς μας.

Συνέβαλαν στην ανέγερση και εξοπλισμό του ξενώνα μας, οι αδελφότητες: Αθηνών, Αμερικής, Κιάτου, Ιωαννίνων, ο αγροτικός μας Συνεταιρισμός Κοινής Χορτονομής, οι Κερασοβίτες και φίλοι του χωριού μας, με οικονομική βοήθεια αλλά και μεγάλο μπράβο και εύγε.

Ακόμη χρησιμοποιήθηκε και δανεισμός από το Κράτος για να τελειώσει. Είναι το μεγάλο στολίδι του Χωριού μας. Μπορεί να εξυπηρετήσει 30-35 άτομα άνετα και ωραία. Από το χειμώνα του 2000 λειτουργεί με κεντρική θέρμανση, πρώτα είχε θερμοσυσσωρευτές ρεύματος.

Το κοινοτικό κατάστημα

Αυτό βρίσκεται δίπλα στη δεύτερη πλατεία του χωριού μας. Είναι τριώροφο πέτρινο κτίριο (αποθήκες και δυο όροφοι). Κτισμένο σε σχήμα ανώμαλου μωσαϊκού με άσπρη πέτρα, βγαλμένη και φερμένη από την Τσιρέντζα.

Ο πρώτος ισόγειος όροφος χρησιμοποιείται σαν Κοινοτικό Κατάστημα (Γραφείο) και ο δεύτερος από τον Σταθμό της Ελληνικής Αστυνομίας του χωριού μας. Στεγάζονταν πριν λίγα χρόνια και τα ΕΛΤΑ, τώρα κενώθηκε το κατάστημα, γιατί φύγανε στην Κόνιτσα. Το ιστορικό του γράφτηκε στο βιβλίο του Γιώργου Κοντοδήμου, αυτού του υπέροχου Κερασοβίτη, που τόσο πολύ έχει αγαπήσει το χωριό μας και τόσα πολλά έχει προσφέρει σαν προσωπική εργασία στα κοινωφελή έργα.

Οι Μαχαλάδες (γειτονιές)

Γνωρίζουμε όλοι οι Κερασοβίτες, πως το χωριό μας αποτελείται από τις γειτονιές. Το χωριό το δικό μας, επειδή ήταν και είναι μεγάλο χωρίζονταν σε μαχαλάδες. Το ημερολόγιο της Αδελφότητας των Αθηνών-Αττικής του 1999, ήταν αφιερωμένο σ' αυτούς τους δώδεκα μαχαλάδες με στοιχεία για κάθε μαχαλά ξεχωριστά. Οι δώδεκα αυτοί μαχαλάδες περιζώνουν όλο το χωριό, το οποίο, όπως γράφτηκε, έχει μήκος 800-1000 μέτρα από αρχή

Άγιο Δημήτρη μέχρι τέλος πάνω στην Αγία Παρασκευή. Από ψηλά από το εξωκκλήσι των Αγίων Προκοπίου και Γεωργίου, το χωριό φαίνεται να έχει σχήμα κώνου αντιστραμμένου, δηλαδή η κορυφή του είναι κάτω, η αρχή του χωριού μας. Ο κάθε μαχαλάς έχει τη δική του ονομασία και την ιδιαίτερη σημασία του. Να τους επαναλάβω και πάλι εδώ. Πρώτος μαχαλάς, όπως μπαίνουμε στο χωριό, είναι οι Παπαγιανναίοι, όνομα που πήρε από τον Ραχοβίτη γενάρχη της Γιάννη Βάλλα-Παπαγιάννη, αφού έγινε παπάς, στη συνέχεια έχουμε τους μαχαλάδες: Τζινάδες, Ζηλάδες, ονόματα που πήραν από τους γενάρχες τους που μέναν-κατοικούσαν εδώ, Γελαδάρηδες-Κοπατσιάρηδες, το όνομα το πήρε ο μαχαλάς από την καταγωγή τους. Είναι απόγονοι της αρχαίας φυλής Ελυμιώτες, που κατοικούσαν τα μέρη των Γρεβενών προς την πλευρά της Πίνδου, την περιοχή της δρυός, που το κάτω μέρος αυτής το «κοπάτσι», είναι πάρα πολύ σκληρό, ανθεκτικό και κατ'επέκταση και οι κάτοικοι, εξ ου και το παρατσούκλι τους που στην συνέχεια έμεινε-έγινε επίθετο. Πέμπτος μαχαλάς το «Βαρόσι» ή «Βαρόζι». Το όνομα το πήρε από το γεγονός, ότι η τουρκική αυτή λέξη, σημαίνει χριστιανική συνοικία, προάστειο, κάποιου άλλου κατοικημένου χώρου που δεν ήταν χριστιανικός. Ιδού ένα άλλο σημαντικότατο στοιχείο-ντοκουμέντο, που φανερώνει ότι το Κεράσοβο κατοικούνταν από την πανάρχαια ειδωλολατρική εποχή των προγόνων μας. Έκτος μαχαλάς οι Μπαϋλάδες. Και η γειτονιά αυτή το όνομά της το οφείλει στην καταγωγή των ανθρώπων που την κατοικούσαν. Οι Μπαϋλάδες-Γουδούη, όπως φανερώνουν τα επίθετά τους, είναι ρωμαϊκής προέλευσης (Γένουα Ιταλίας). Έβδομο μαχαλά έχουμε τους Μωραϊταίους, οι οποίοι και αυτοί το όνομά τους το οφείλουν στον γενάρχη τους, κάποιον που καταγόταν από το Μωριά. Λέγεται πως ήταν από τα μέρη της Τριπολιτσάς, όπου διωγμένος-κατατρεγμένος κατέφυγε στα απάτητα μέρη μας, όπου παντρεύτηκε και η γενιά του πήρε το όνομα της καταγωγής, συνηθισμένο πολύ αυτό κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας.

Όγδοος μαχαλάς, αυτός εκεί ψηλά, γύρω στο εξωκκλήσι των Αγίων Προκοπίου και Γεωργίου, των Κωστάδων-Ζώηδων. Το όνομα προέρχεται

από κυριώνυμο κάτοικο του μαχαλά αυτού. Ένατος μαχαλάς οι Οικονομαίοι-Μακρυγιανναίοι. Και αυτοί την ονομασία την οφείλουν στα κυριώνυμα των Κερασοβιτών που κατοικούσαν εδώ, δηλαδή οι Οικονομαίοι-Μακρυγιανναίοι. Δέκατος μαχαλάς, οι Τσουμπαναίοι, στο βόρειο άκρο του χωριού μας. Το όνομα και εδώ φανερώνει κυριώνυμο, που και αυτό οφείλεται στη Σλάβικη λέξη Ζουνμπάν, που είναι αρχηγός, καπετάνιος, τσομπάνης κ.ά. Ενδέκατος μαχαλάς είναι οι Νταγκοβαναίοι-Κωταδημαίοι. Και εδώ η ονομασία προέρχεται από κυριώνυμα των Κερασοβιτών που κατοικούσαν σ' αυτή την γειτονιά. Τέλος δε δωδέκατος μαχαλάς είναι αυτός των Τελλιιάδων. Το όνομά του είναι κυριώνυμο της φάρας των Τέλληδων που κατοικούσαν εδώ. Το επίθετο Τέλης ή Τέλλης είναι τούρκικης προέλευσης (ρίζα *teli*-χορδή-σύρμα). Κατά Αντρέα Κаланτζάκο, βιβλίο του «Ονόματα- Επώνυμα-παρατσούκλια» ~ Β' έκδοση, του 2000.

Τα γκαλντερίμια

Όπως όλα τα μαστοροχώρια της περιοχής μας, έτσι και το Κεράσοβο είχε να επιδείξει αξιόλογα γκαλντερίμια. Και αυτό το λέω «είχε», γιατί σήμερα του 2001, τον 21 αιώνα, σώζονται λίγα, σαν δείγμα, κι αυτά σε πολύ κακή κατάσταση από την αδιαφορά των εκάστοτε διοικούντων το χωριό μας. Να πούμε για την έλλειψη χρημάτων, μάλλον θα γελάσει ο κόσμος. Η δεκαετία του 1950 - 1960, ήταν για το χωριό μας ο «χρυσός αιώνας» του Περικλέους, λόγω της μεγάλης υλοτομίας που έγινε στο δάσος του χωριού μας. Αυτά έχουν αναφερθεί εκτενέστερα στο άλλο βιβλίο του γράφοντος «Η ιστορία του δάσους Κερασόβου». Δεν έγιναν έργα όσα θα έπρεπε να έχουν γίνει. Αν είχε γίνει ορθή, σωστή και λελογισμένη διαχείριση των κοινοτικών πόρων, τότε θα λέγαμε πράγματι η δεκαετία αυτή άλλαξε ριζικά το μέλλον του χωριού μας, τόσο στην πρόοδο και στην προκοπή, αλλά και διατηρώντας και τα παραδοσιακά πράγματα του χωριού, όπως βρύσες, γκαλντερίμια κ.ά. Επέδρασε βέβαια εδώ και είναι η πάροδος του χρόνου, αλλά ο χρόνος φέρνει και καλά και κακά. Η πρόοδος

Έχει δύο όψεις, την καλή και την ανάποδη. Τι κάνουμε τώρα; αναπολούμε τα όμορφα και ωραία της παλιάς εποχής!

Τα γκαλντερίμια ήταν λιθόστρωτα, και με ρείθρο πολλές φορές στη μέση για τα νερά της βροχής, χωρίς συγκεκριμένες διαστάσεις, αλλού πλάταιναν κι αλλού στένευαν, ανάλογα με το χώρο. Σήμερα μικρά δείγματα μόνο έχουν απομείνει, τα «έφαγε» το τσιμέντο όλα, και αυτά είναι στους μαχαλάδες Τελιάδες και Παππαγιανναίοι (έξω από Γκουγκεταίους). Κρίμα. Να ξαναγυρίσουμε οπωσδήποτε στα παραδοσιακά γκαλντερίμια αυτή είναι η ευχή όλων μας, πέραν του ότι είναι πιο ασφαλή τον χειμώνα που πέφτει χιόνι και μεγάλη παγωνιά, οπότε τα τσιμέντα γίνονται γυάλινα και σωστές τσουλήθρες με αποτέλεσμα πολλά δυστυχήματα και συμφορές για τους κατοίκους του χωριού μας, που τώρα είναι όλοι τους ηλικιωμένοι, γέροντες-γερόντισσες.

Βρύσες

Τα παλιά χρόνια, πριν να γίνει το πρώτο υδραγωγείο που έφερε νερό από την μεγάλη «πέινα» στις Μπάλτες, το 1950-51 το χωριό μας και κάθε μαχαλάς, είχε τη δική του βρύση, από όπου έπαιρνε νερό για πόση και για άλλες οικιακές χρήσεις, πέραν βέβαια από την ύπαρξη των πολλών πηγαδιών, που στη δική μας την γειτονιά (Παππαγιανναϊκή) είχε σχεδόν κάθε σπίτι. Η χρήση πηγαδιών ήταν μόνο για οικιακές ανάγκες, σπάνια και από λίγα πηγάδια, πίναμε νερό. Μέσα στο χωριό υπήρχε στην κεντρική πλατεία μπροστά στην εκκλησία μας, η βρύση «της Παναγιάς». Έτσι την ονόμαζαν. Από αυτή παίρναν το νερό οι δερφοφτές (αδελφοποιητές) όταν γίνονταν οι γάμοι, για να ζημώσουν τις ρουφτένες (επτάζυμες) κουλούρες και τα ψωμιά του γάμου, του γαμπρού και της νύφης. Νοστιμότατα και ευωδιαστά παρασκευάσματα. Σήμερα, όχι στην ίδια θέση υπάρχουν δύο βρύσες, αλλά με νερό του υδραγωγείου που έρχεται ψηλά από τον βαθύλακκο του Σμόλυγκα.

Άλλες βρύσες, μέσα στο χωριό, ήταν η βρύση «Στρατσιαναϊκή» που

τώρα βγαίνει κάτω από το προαύλιο του δημοτικού σχολείου, η Τελιάδικη, η άλλη στον Μακρυγιάννη, η Παναγιωτάδικη, με πολύ νερό, υπάρχει και σήμερα, η Μωραϊτάδικη, που την ανακαίνισε τώρα τελευταία ο Χρήστος Δ. Παππακώστας, του Τόλη εκεί στους Ντοντάδες, η βρύση του Ζιούλη, εκεί στην αυλή του παλιού σπιτιού του Νικόλα-Ζιούλη, δηλαδή της θείας μας Γλύκως Παύλου Σαμαρά και η βρύση του Ντάσιου, κάτω από το παλιό δημοτικό σχολείο μας, που υπάρχει και σήμερα. Αν λησμονησα καμιά, συγχωρέστε με.

Του κάθε μαχαλά η βρύση που είχε πόσιμο νερό, ήταν στην άκρη αυτού και από εκεί γίνονταν η υδροληψία με τα γκούμια, τες μπούκλες, τις βαρέλες, τα κακάβια και κάθε άλλο αγγιό, μεταλλικό ή ξύλινο. Και αρχίζουμε: Ο δικός μας ο μαχαλάς, ο Παππαγιανναίικος, έπαιρνε πόσιμο νερό από τη βρύση-πηγή που ήταν και είναι και σήμερα, κάτω από το εξωκκλήσι του Αγίου Νικόλα. Την δεκαετία του 1950, είχε ανακαινιστεί από τον Αμερικάνο γείτονά μας Βαγγέλη Παππαγιάννη, τώρα λόγω της κατολίσθησης, έχει μισοβυθιστεί. Άλλη βρύση, εξωτερική, ήταν στο «Βαρόζι», η βρύση στις κερασιές όπως την λέγαμε που είχε πολύ κρύο και δροσερό νερό. Υπάρχει και σήμερα ακόμη. Στους Τελιάδες εκεί κοντά και πάνω από τον μύλο, ήταν η βρύση «στα πηγαδούλια» όπως την λέγαμε. Και αυτή είχε πεντακάθαρο και κρύο νερό. Πιο ψηλά και στον δρόμο για λιβάδι και φούρκα, ήταν και είναι η βρύση της «ψηλής πέτρας». Αυτήν την είχε ανακαινήσει ο μακαρίτης Λάμπρος Εξάρχου, πατέρας της Ρωξάνης, και αυτός ξενιτεμένος της Αμερικής. Οι Μωραϊτες έπαιρναν νερό, από τη βρύση, ψηλά στο λεγόμενο Ασπρολίθι. Και εδώ το νερό ήταν κρυστάλλινο και κρύο. Υπάρχει και σήμερα ακόμη, αλλά είναι για να ξεδιψούν οι Αλβανοί που διέρχονται από εκεί πηγαίνοντας για την Μακεδονία. Η ύδρευση σήμερα του χωριού γίνεται από το υδραγωγείο που φέρνει νερό από ψηλά το Κεφαλόβρυσσο του Βαθύλακκου, του Σμόλυγκα, και κάθε σπίτι έχει παροχές δικές του. Το υδραγωγείο κατασκευάστηκε με έξοδα της κοινότητας και δανεισμό του κράτους.

Το δάνειο εξοφλήθηκε από τον αγροτικό συνεταιρισμό του χωριού

μας, η δε συντήρηση του υδραγωγείου και του δικτύου, πάλι γίνεται με έξοδα του Συνεταιρισμού μας. Μάλιστα τα πρώτα χρόνια της ύδρευσης, είχαν κατασκευαστεί και 3-4 πέτρινες κεντρικές βρύσες για κοινή χρήση. Τώρα μια μόνο έμεινε από αυτές, για δείγμα, αυτή που είναι μπροστά από το σπίτι του Θεοδόση Νταγκουβάνου, δίπλα στον αυτοκινητόδρομο. Θέλω να ελπίζω, πως δεν θα χαλαστεί και αυτή.

Γεφύρια

Η επαρχία Κόνιτσας, φημίζεται για τα γεφύρια της. Δεν υπήρχε ποτάμι ή ξερόκαλακκος που να μην έχει γεφύρι και μάλιστα με σπουδαία αρχιτεκτονική αξία.

Στο χωριό μας έχουμε σήμερα τρία - τέσσερα γεφύρια (Καραμούση, Λιβάδι, μύλο Γκουντούλη, Πλάκας) και τρία στον αυτοκινητόδρομο (Ματρινιά - Προφήτη Ηλία - ρέμμα Βαθύλακκου), αλλά όλα αυτά δεν είναι πέτρινα με καμάρες, είναι με σύγχρονα οικοδομικά υλικά. Παλιό γεφύρι με καμάρα (γκουμπέ) πέτρινη, ήταν εκείνο του Καραμούση, αλλά στην παλιά του θέση, πιο ψηλά από το σημερινό. Αυτό το έπνιξε το ποτάμι σε μια μεγάλη νεροποντή-καταιγίδα, του χωριού μας, προπολεμικά, και οφείλονταν ακόμη και στο γεγονός ότι τα δεξιά θεμέλιά του ήταν σε σαθρό έδαφος (κατολίσθηση).

Τα γεφύρια κατασκευάστηκαν με σκοπό να βοηθούν τους κατοίκους του χωριού που πηγαίνουν στα χωράφια τους και στα ζώα τους, αλλά και να γίνεται και «επικοινωνία» με τον γύρω κόσμο, χωριά και πόλεις.

Καταγωγή

Η καταγωγή των Κιρασοβιτών θα αναπτυχθεί εκτενέστερα στα επόμενα κεφάλαια και λήμματα.

Χαρακτήρας

Οι Κιρασοβίτες είναι φιλόθρησκοι, φιλόπατρες, νομοταγείς, τίμιοι, ηθικοί, φιλόπονοι, προοδευτικοί. Ήταν και είναι ευεργέτες, δωρητές-αφιερωτές (είδε κώδικα μονής Ζάβορδας), φιλόξενοι, ελεήμονες, οικονόμοι. Οι νεοέλληνες τώρα φροντίζουν για τη μόρφωση των παιδιών τους. Είναι ξύπνιοι με επιχειρηματικό πνεύμα (εταιρίες οικοδομών), χαρούμενοι, γλεντζέδες, καλόψυχοι και καλόκαρδοι. Καλοί οικογενειάρχες, αξιοπρεπείς, ειλικρινείς. Πολεμιστές ανέκαθεν και επαναστάτες, παλληκάρια άφοβα, κλέφτες-αρματωλοί, και οπλαρχηγοί. Ίσως φωνακλάδες στις κουβέντες - συζητήσεις τους, σαν θερμόαιμοι που είναι, όπως όλοι οι Έλληνες, αλλά μόνο τις Κυριακές στην πλατεία-μεσοχώρι του χωριού μας, απο Δευτέρα όμως ήρεμα και στη δουλειά τους. Κάποιος παλιότερος χαρακτήρισε «σκυλιά που γαυγίζουν μόνο την Κυριακή».

Πολιτιστικό επίπεδο

Ο Γερμανός σοφός Σίλλερ έχει πει τούτο:

– Έλληνες είμαστε όλοι και οι νόμοι μας και τα γράμματά μας και η θρησκεία και η τέχνη από την Ελλάδα προέρχονται. ΖΗΤΩ Η ΕΛΛΑΔΑ.

Αγράματοι υπήρχαν, όπως αρκετοί από τους γονείς μας, π.χ. η μάνα του γράφοντος. Μετά όμως από το 1950, δεν υπάρχουν πλέον, το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων έγινε υψηλό, όλοι είναι άριστοι τεχνίτες (μαστόροι) της πέτρας οι παλιότερες γενιές, και της νέας οικοδομικής τέχνης. Επάξια κατέχουν επίζηλες θέσεις, τόσο στη Δημόσια Διοίκηση (Υπουργείο πολιτισμού-Αρχαιολογία), όσο και στο ιδιωτικό τομέα, αρχιτέκτονες-μηχανικοί - γιατροί - επιχειρηματίες κ.λπ. Παρουσιάζουν πρόοδο σε όλους τους τομείς και δραστηριότητες, μεγάλες στον κοινωνικό (Αδελφότητες) και οικονομικό τομέα.

Έχουν όλα τα αγαθά του λεγόμενου πολιτισμού, όπως υδραγωγείο από τη δεκαετία του 1950, από γάργαρα κρυστάλλινα παγωμένα νερά του

Σμόλυγγα, δημόσιο ασφαλτοστρωμένο δρόμο, φως (ΔΕΗ) από 1967-68, τηλέφωνα. Τα σπίτια τους πετρόκτιστα, μάστορες οι ίδιοι, καθαρά και ανακαινισμένα με όλα τα μέσα εξυπηρέτησης (ψυγείο, ηλεκτρική κουζίνα, πλυντήριο ρούχων, έγχρωμη τηλεόραση), αυλές-αλώνια πλακοστρωμένα με κληματαριές και παντός είδους λουλούδια (βλ. αυλές Στ. Βαδάση - Ρωξάνης Εξάρχου, Δ. Σαμαρά κ.ά.

Τα παλιά χρόνια, χρησιμοποιούσαν σαν φωτιστικό μέσο, το δαδί, από ρομπόλια του Σμόλυγκα (σχισμένο ξύλο σε μικρές λουρίδες), που έβαζαν στο σιδερένιο φεγγίτη, τρίποδα, βαλμένος στην άκρη, μέσα μέρος του τζακιού.

Στα νεώτερα χρόνια φωτιστικό πετρέλαιο, που βάζαν στις λάμπες με γυαλί. Τώρα; πολυελαίους, ηλεκτρικά φώτα, πορτατίφ, κρυφούς φωτισμούς. Τα αγαθά του πολιτισμού.

Κεφάλαιο Γ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΟΡΘΟΓΩΝΙΑΣΜΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

(ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΕΚΤΕΝΟΥ ΒΑΣΕΙΣ)

Μέρος Δεύτερο

Κεφάλαιο Γ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΡΟΙΣΤΟΡΙΑ ΟΜΟΡΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ (ΧΩΡΩΝ) ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

Στην Ευρωπαϊκή χώρα από πανάρχαιους χρόνους, γνωστή είναι η Θράκη, στη χώρα των οποίων κατοικούσαν οι Βέσσοι ή Βήσσοι, προς τον βορρά και προς το νότο οι Κίκουες.

Στη Θράκη αρχαιότατο γνωστό βουνό είναι ο Άθως ή Αθώος της Εμμηρικής Θράκης, που εκτείνονταν προς νότο σχεδόν μέχρι τον μυθικό Όλυμπο όπου ήταν η έδρα των δώδεκα θεών. Προς την δυτική πλευρά των θρακικών χωρών ευρίσκεται η λεγόμενη Ήπειρος, η πανάρχαια της οποίας το όνομα σημαίνει εκτεταμένη και δίχως τέλος (πέρας) ξηρά (από α+ πέρας=άπειρος=ήπειρος) που είναι γνωστή από το λυκαυγές ακόμη του ελληνισμού, αναφερόμενη και από τον Όμηρο σαν Απείρη.

Ο αναγνώστης του βιβλίου, για να καταλάβει και να κατανοήσει πιο καλύτερα τα κείμενα που θα ακολουθήσουν και τον αναγκαίο και επιβεβλημένο συσχετισμό μεταξύ τους, κρίθηκε σκόπιμο, να γραφτούν λίγα λόγια για τις χώρες και τους κατοίκους αυτών των χωρών που γειτνιάζουν - συνόρευαν - με τη χώρα - περιοχή τη δική μας (Κόνιτσας) και φυσικά και του χωριού μας.

Αυτό γιατί από την πανάρχαια ακόμη εποχή, γίνονταν μετακινήσεις και μεταναστεύσεις των λαών-φυλών, κατακτητικοί πόλεμοι, αλλά κι επιμιξίες (γάμοι) μεταξύ των γειτόνων. Έχουμε: Στα ανατολικά σύνορα της νομούς Καστοριάς-Γρεβενών, η χώρα αυτών ονομάζονταν Ορέστια και Ελιμεία και οι κάτοικοί της Ορεστείς και Ελιμειώτες. Η Ορέστια, πρωτεύουσα είχε το Άργος το Ορεστικό και η Ελίμεια την Ελίμια και δεύτερη πόλη την Αίανα (Αιανή σήμερα). Η Ορέστια κατείχε όλη την έκταση της δυτικής Μακεδονίας που εκτείνονταν ανατολικά της Πίνδου.

Χώρα ορεινή κατά το πλείστον, γι' αυτό και λέγονταν οι κάτοικοι αυτής Ορεστείς. Ενώ η Ελίμεια έχει σχέση με το Ελλάς, γιατί κατά τους γλωσσολόγους παράγεται από την πελασγική ρίζα σλα από την οποία πολλές λέξεις παράγονται και σημαίνει = είναι ψηλός ή υψούμε υπεράνω γης, του εδάφους. Επομένως Ελίμεια και Ελλάς σημαίνουν τον ψηλό, ή ορεινό τόπο. Αυτή είναι η άλλη άποψη-γνώμη για την προέλευση του ονόματος ΕΛΑΣ - βλέπ. Ν. Ελευθεριάδου το σύγγραμμα «Πελασγική Ελλάς - οι Προέλληνες»).

Σήμερα οι κάτοικοι των περιοχών αυτών, κατά πλειοψηφία, ομιλούν την ελληνική γλώσσα και χωρίζονται στους: **Κοπατσαραίους**, στους χασιώτες και στους πρόσφυγες. Οι πρώτοι από αυτούς, (Κοπατσαραίοι), κατοικούσαν και κατοικούν τα μέρη των Γρεβενών που είναι προς την πλευρά της Πίνδου και στη ζώνη της **δρυός** (κοπάτσι) και από εδώ και το όνομά τους. Ασχολούνται με την κτηνοτροφία (αιγοπροβατοκτήμονες, τσομπάνηδες, γελαδάρηδες, γεωργία, υλοτομία) κ.τλ.

Στα δυτικά οι περιοχές Ζαγορίου και Πωγωνίου.

Στους πανάρχαιους χρόνους, προ του 1184 π.Χ., κατοικούσαν παρά την Ιερή Δωδωνία οι Ελλοί ή Σελλοί και η χώρα αυτή ονομάζονταν Ελλοπία (από τη ρίζα Έλλην). Από αυτούς τους λαούς πήραν το όνομα Έλληνες και κυρίως οι κάτοικοι της Θεσσαλικής Φθίας, όπου είχαν μεταναστεύσει φύλα Ηπειρωτικά. Η χώρα ονομάστηκε φθιώτης, που το έχει μέχρι σήμερα. Ύστερα το όνομα Έλληνες διαδόθηκε σε όλη την Ελλάδα. Φθία κατά τους πανάρχαιους αυτούς χρόνους λέγονταν και η σημερινή Θεσσαλία.

Από τη Φθία που ήταν η πατρίδα του, εξεστράτευσε όπως είναι γνωστό, και ο Αχιλλέας ο επιφανέστατος των ηρώων, για τον ονομαζόμενο Τρωϊκό Πόλεμο. Άλλη γνωστή πόλη της τότε Θεσσαλίας ήταν και η Ιωλκός, πατρίδα του μυθικού Ιάσονα που από εκεί ξεκίνησε η περίφημη υπερπόντια εκστρατεία των ηρωϊκών χρόνων, η ονομαζόμενη Αργοναυτική, που ονομάστηκε έτσι από το πλοίο Αργώ, που είχε κατασκευαστεί

από ξύλα του βουνού Πηλίου η δε πρόρη της από ξύλα της φυγός (βελα-
νιδιάς) του Μαντείου της Δωδώνης της Ηπείρου, λόγω της αντοχής και
της σκληρότητας που έχουν.

Στα Β σύνορα έχουμε την Αλβανία και μέρος από τον νομό Καστοριάς.
Για τη χώρα της σημερινής Καστοριάς έχει αναφερθεί από ποια φύλα λα-
ών κατοικούσαν την πανάρχαια εποχή. Τώρα μένει να λεχθούν και λίγα
λόγια για την περιοχή-χώρα της Αλβανίας, η οποία γειτνιάζει με την πε-
ριοχή-χώρα της επαρχίας μας. Η χώρα αυτή ήταν η αρχαία χαονία, δηλα-
δή η νότια Αλβανία από Γενούσο ποταμό και κάτω, ενώ η άνω Αλβανία
αποτελούσε την Ιλλυρία. Η επαρχία που συνόρευε με την επαρχία της
δική μας ονομάζονταν Κολόνια ή Κολονία και απαρτιζόνταν από άλλες
μικρότερες (Αρμπαρία - Δρυϊνούπολη κλπ.) .

Ο Κ.Α. Βακαλόπουλος στο βιβλίο του «ΗΠΕΙΡΟΣ» παρατηρεί ότι ο
Rougubville, έζησε για μεγάλα χρονικά διαστήματα στην Ήπειρο, σαν
Γάλλος πρόξενος, στην Αυλή του αλή Πασσά και στην Αλβανία και ήταν
οξυδερκής παρατηρητής των περιοχών αυτών. Θεωρεί τους Γκέκηδες
μια φυλή, σαν τους πιο άγριους και σκληραγωγημένους Αλβανούς.
Κατοικούν την β. Αλβανία. Οι **Τόσκηδες**, άλλο φύλο αλβανικό,
κατοικούν την περιοχή του Ελμπασάν, (Τίρανα-Δυρράχιο), κάτω του
ποταμού Γενούσου, την Μοσχόπολη ή Μοσκόπολη, την Κορυτσά, δηλα-
δή μέρος της σημερινής Β. Ηπείρου (σύνορά μας). Αυτό το φύλο, οι Τό-
σκηδες, ήταν πιο ήμερο, λυγερό, ευκίνητο με **γαλανά μάτια**, ελληνικά
χαρακτηριστικά, οξύ και με διαπεραστικό βλέμμα και κανονικό ανάστη-
μα.

Ο Αυστριακός αλβανολόγος - Johan Georg, (1854) γράφει: Από την εξέ-
λιξη των ιστορικών γεγονότων προκύπτει ξεκάθαρα ότι οι Τόσκηδες
προσδιορίζονταν γεωγραφικά κάτω από τον ποταμό Γενούσο. Με βάση τα
φυλετικά αυτά εθνικά χαρακτηριστικά τους, παρουσιάζουν τόσες πολλές
ομοιότητες με τους Ηπειρώτες ώστε θεωρούσαν τους εαυτούς τους γνή-
σιους Έλληνες και οι Τούρκοι τους χαρακτήριζαν «ρωμιούς», δηλαδή
γραικούς. Οι Τόσκηδες λοιπόν είχαν συνείδηση της κοινής φυλετικής

καταγωγής τους με τους έλληνες φαινόμενο το οποίο παρατηρούνταν και με τους εξισλαμισμένους (μωαμεθανούς) Αλβανούς, οι οποίοι υπερηφανεύονταν ότι είχαν προγόνους τους αρχαίους Έλληνες. Πατροπαράδοτη δε έχθρα διέκρινε πάντοτε τους Γκέγκηδες με τους Τόσκηδες.

Για τους γείτονες των νοτιών συνόρων (Γρεβενών, Ζαγορίου, Μετσόβου) έχει ήδη αναφερθεί προηγούμενα.

Συμπερασματικά, σε ολόκληρο το γεωγραφικό τμήμα από τους ποταμούς Αώο και Σαραντάπορο, μέχρι τον Άραχθο, η παρουσία του ελληνικού στοιχείου θεωρούνταν κυριαρχική και συγκροτούσε τα 2/3 του συνολικού πληθυσμού σε ολόκληρη τη διάρκεια της ύστερης Τουρκοκρατίας.

Σύννορο των ελληνοφώνων και Αλβανοφώνων χριστιανικών πληθυσμών της Ηπείρου, θεωρούνταν η γραμμή της ΣΟΥΧΑΣ, η οποία άρχιζε από το ακρωτήριο απέναντι από το νησί Σάσων (Ιόνιο πέλαγος), περιέκλειε τα χωριά της Χειμάρας στο νότο, κατευθύνονταν ΒΔ μέσα από το Αργυρόκαστρο και άνω Λάμποβο (από εδώ πάρα πολλοί εθνικοί ευεργέτες της Ελλάδας), τη Σούχα, την Πολύτσιανη, το Ρόθρο, το Τράρυσβο, **το Λεσκοβίκι, τη Βούρμπιανη** (τη δική μας) και τη Ρόδανη και κατέληγε στον Καζά (....) της Κορυτσάς. Όλοι σχεδόν οι αλβανόφωνοι χριστιανικοί πληθυσμοί της Ηπείρου ήταν **γνήσιοι Έλληνες** και όπως σημειώνει ο Άγγλος πρόξενος της Σκόδρας Κ. Green σε έκθεσή του το Μάρτιο του 1878, οι αλβανόφωνοι χριστιανοί της Μέσης και Ν. Αλβανίας, προσέβλεπαν προς την Ελλάδα. Δεν προσποιούνταν ότι ήταν **οι καθάραιμοι** απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων και αποκαλούνταν Αλβανοέλληνες (Έλληνες Αρβανίτες).

Στα νότια σύνορα (γείτονες) είχαμε τους κατοίκους του νομού των Γρεβενών για τους οποίους έχει ήδη αναφερθεί προηγούμενα. Τώρα αναφέρεται η σημερινή περιοχή του Ζαγορίου-Μετσόβου. Τα παλιά τα χρόνια αποτελούσαν τις χώρες των Ελλήνων Ραθαμανία και Περραιβία. Ένα μικρό μόνο μέρος της τελευταίας συνόρευε με τη χώρα τη δική μας που

ήταν Σμόλυγκας-Τύμφρη. Οι αρχαίοι αυτοί Έλληνες κάτοικοι των χωρών αυτών ονομάζονταν Ραθαμάνες κι Περραιβαίοι.

Ο Rouguaville, (Πουκεβίλ) Γάλλος πρόξενος στην Αυλή του Αλή Πασσά, γράφει στο βιβλίο του «Ταξίδι στην Ελλάδα, Ηπειρωτικά», και ειδικά στο ταξίδι στη χώρα-περιοχή της Κόνιτσας, ότι ο Ρωμαίός Τίτο Λίβιος, είναι ο μόνος της αρχαίας εποχής συγγραφέας που κάνει κάπως γνωστή την ελληνική Ιλλυρία (κάτω του Γενούσου ποταμού) και την Ήπειρο. Από αυτόν πήρε στοιχεία και από τις δικές τους γνώσεις - παρατηρήσεις, μας πληροφορεί ότι: η Κόνιτσα ή Γκόνιτσα ή Κόγκνιτζα, είναι η αρχαία Γλαμινίτσια, πρωτεύουσα της Ν. Ιλλυρίας για την οποία μιλάει η Άννα Κομνηνή στο πέμπτο βιβλίο της ιστορίας της, λέγοντας πως βρίσκεται στο δρόμο Δυρραχίου - Ιωαννίνων, πάνω από μια πεδιάδα των στενών της Κλεισούρας, στο σημείο διαχωρισμού των στενών που οδηγούν σ' αυτό το μέρος και στην επαρχία Δέβολη.

Ακόμη μας πληροφορεί ο ίδιος, ότι Κόνιτσα σημαίνει στα σλάβικα, μικρό άλογο, και αυτό γιατί σ' αυτά τα μέρη εκτρέφονταν βουνήσια άλογα, και συνεχίζει πως πάει πολύ μακριά ν' αναζητήσει κανείς μια ετυμολογία της λέξης Κόνιτσα, όταν τη βρίσκουμε στην ιστορία.

Άλλοι ιστορικοί την Κόνιτσα την ανεβάζουν μέχρι τον βασιλιά της Μακεδονίας Αντίγονο τον Γονατά (278-240 π.Χ.) για να δείξουν πως κρατούσε από τον Μακεδόνα και έφτανε μέχρι τα στενά της Μέρτσανης που από εκεί αρχίζει η χώρα των Καραμουταράδων. Τα στενά αυτά λέγονταν και στενά του Πύρρου.

Συμπέρασμα. Η περιοχή μας, παλιά χώρα, περιλαμβάνονταν άλλοτε στις χώρες της Δ. Ηπείρου και άλλοτε στις χώρες της Μακεδονίας, αφού και επί Αλή Πασσά η Ήπειρος έφτανε μέχρι τον ποταμό Αλιάκμονα. Όταν ανήκε στη Μακεδονία, τότε αποτελούσε το τέταρτο τμήμα αυτής, που ονομάζονταν ΑΝΤΙΤΑΝΙΑ, και το οποίο ο ιστορικός Τίτος Λίβιος το τοποθετεί ανάμεσα στα βουνά της Πίνδου και στα σύνορα αυτής με την Ήπειρο, που καθ' όλα τα φαινόμενα καθορίστηκαν αρχικά από τον ρουν

του ποταμού Αώου ή Βοϊούσα (Αίαντα).

Άλλη μαρτυρία περί της περιοχής ή χώρα μας έχουμε και από το ιστορικό Θουκυδίδη 400 π.Χ. ο οποίος λέγει τα εξής: «Των Μακεδόνων εισί και **Λυγκησταί** και Ελιμειώται, και άλλα έθνη επάνωθεν, α ζύμμαχα μεν εισί τούτοις και υπήκουα, βασιλείας δ' έχει καθ' εαυτά», δηλαδή οι Μακεδόνες αποτελούνται από κατοίκους των χωρών Λυγκηστίας, και της Ελιμείας τα σημερινά Γρεβενά και άλλα έθνη εκεί ψηλά, τα οποία ήταν σύμμαχα μεταξύ τους, και το καθένα από αυτά είχε δικό του βασίλειο, αλλά ήταν υπήκουα στους Μακεδόνες.

Ο Γιώργος Ακροπολίτης ονομάζει τα ανατολικά τμήματα της περιοχής Κόνιτσας (επομένως και του Κερασόβου) **Πηρυναία**, που η οροσειρά τους αποτελούσε το σύνορο ανάμεσα στην παλιά και Νέα Ήπειρο.

Ο Rougueville πάλι ονομάζει **Ζαρού** την οροσειρά που εκτείνεται από ΝΑ προς ΒΔ παράλληλα με την οροσειρά μικρού Ζαρού με τα βουνά της Κόνιτσας. Η κοιλάδα που σχηματίζεται είναι του Σαραντάπορου και βρίσκεται ανάμεσα στους δυο αυτούς βραχίονες της άνω ραχοκοκκαλιάς της Πίνδου. Έχει έκταση εννιά (9) λεύγες με μέση διάμετρο τρεις (3) λεύγες. Η ανατολική κορυφή του μεγάλου Ζαρού, ονομαζόμενη Σμόλυγκας, συνδέεται με αντιστηρίγματα από το βουνό Γράμμος. Η κορυφή «Κόνις» του βουνού πάνω από το χωριό Πεκλάρι (σήμερα Σιοσνίτσα) μέχρι τον Σμόλυγκα είναι πορεία οκτώ (8) ωρών.

Στην αρχαία εποχή η Πίνδος θεωρούνταν ιερό βουνό, αφιερωμένο στον θεό Απόλλωνα και στις Μούσες, όπως και ο Παρνασσός.

Το όνομα Πίνδος το πήρε η οροσειρά από τον ομώνυμο ήρωα (Πίνδο), γιό του Μακεδόνα. Ο Μακεδόνας είχε τρία παιδιά, τα δύο από αυτά φθόνησαν τον αδελφό τους τον Πίνδο. Αυτός όμως για να σώσει τη ζωή του, έφυγε στο βουνό αυτό. Εδώ για να επιβιώσει, τρέφονταν με κυνήγι και πάνω στο κυνήγι συναντήθηκε και γνωρίστηκε με ένα ανθρωπόμορφο δράκοντα φίδι με το οποίο έζησε τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του. Οι αδελφοί του όμως δεν τον ξέχασαν, έφθασαν εδώ και κατόρθωσαν να τον

εξοντώσουν. Ο φίλος δράκος έθαψε τότε τον Πίνδο εδώ και το βουνό ονομάστηκε από τότε Πίνδος.

Αυτά βέβαια τα βρίσκουμε στην μυθολογία, η οποία και στα νεώτερα χρόνια συνεχίστηκε. Τα τρία αδέρφια, οι τρεις δράκοντες που διαμένουν στις τρεις δρακολίμνες της Πίνδου, οι δύο δεν κατόρθωσαν να εξοντώσουν τον τρίτο, τον δράκοντα της δρακολίμνης του Σμόλυγκα. Οι δυο άλλοι έμειναν στις δρακολίμνες του Λάκμονα (σημερινό Περιστέρι) ο ένας και της Τύμφης ή Νύμφης (Γκαμήλα) ο άλλος.

Όλο το σχετικό μύθο-παράδοση έχει δημοσιεύσει ο ποιητής Κώστας Κρυστάλλης στον «Παρνασσό» του Ιουνίου του 1890. Εγώ εδώ αναφέρω το σχετικό πανάρχαιο τραγούδι, εφόσον όλα αυτά σχετίζονται άμεσα με την ιστορία του χωριού μας.

*Στης Σαμαρίνας τα βουνά, στης Ερριβιάς τους τόπους
εκεί που πέντε δεν πατούν, και δέκα δεν διαβαίνουν
εγώ μονάχος πέρασα, πεζός και αρματωμένος
με τιτριμίδες* στο σπαθί με φούντες στου ντουφέκι.
Εξήντα δράκους σκότωσα, και εξήντ' έχω λαβώσει,
και πέτυχα και το στοιχείο σε μια ψιλή ραχούλα.
Πούχε σταυρό στα κέρατα, φεγγάρι στα καπούλια
Σειέται και σειούνται τα βουνά, σειέται και σειούνται οι κάμποι.
Ταράζει τα ποδάρια του και δέντρα ξεριζώνει,
Στριγγλιά φωνή εφώναζε, βογγούν βουνά και ράχες,
Εδώ που πέντε δεν πατούν και δέκα δεν διαβαίνουν,
τι γύρευες μονάχος σου, πεζός κι αρματωμένος;*

* Τιτριμίδες είναι τα χρυσά και αργυρά φλουριά που βάζαν οι κλέφτες στα σπαθιά

Κατά την εγκυκλοπαίδεια του «Ελευθερουδάκη», το όνομα Πίνδος προέρχεται από το πελασγικό Πουν ή Φούνδ που σημαίνει απέραντη ή ατελειώτη οροσειρά.

Αυτά τα λίγα για την Πίνδο. Βεβαίως όμως προτού έρθουν στην Ήπειρο τα λεγόμενα φύλα της Άριας ράτσας (Ίωνες και Δωριείς) κτλ. κατοικούσαν άλλα φύλα, οι Πελασγοί. Ο πατέρας της Ιστορίας Ηρόδοτος (450 π.Χ.) αναφέρει ότι, «Πελασγοί και Κάρες πρώτοι την Ευρώπη ωύκησαν» και αναμφίβολα εννοεί την μεσογειακή περιοχή της Ευρώπης, η οποία και ήταν η περισσότερο γνωστή. Ο Θουκυδίδης αναφέρει Πελασγούς στον Άθω. Ο Αισχύλος στις «Ίκέτιδες» αναφέρει τον γηραιό βασιλιά του Άργους Πελασγό, στον οποίο κατέφυγε ο Δαναός με τις πενήντα θυγατέρες του, σαν βασιλιά μεγάλου βασιλείου, το οποίο από το Ταίναρο, έφτανε μέχρι την Ήπειρο. Ο Στράβων αναφέρει Πελασγούς και στη Λίμνο, Ίμβρο. Ο Διονύσιος Αλικαρνασεύς, θεωρεί ότι οι Πελασγοί προέρχονται κατ' αρχήν από την Αρκαδία της Πελοποννήσου και ότι από εκεί εξαπλώθηκαν σε ολόκληρη την Ελλάδα και μας πληροφορεί, ότι «ην δη και το των Πελασγών γένος ελληνικόν, εκ Πελοποννήσου το αρχαίον». Και ο Όμηρος ακόμη τους αναφέρει με το επίθετο «διός», το οποίο χρησιμοποιείτο μόνο για θεούς, ημίθεους και ήρωες.

Την παρουσία των Πελασγών στην Ήπειρο μαρτυρούν όχι μόνο τα πελασγικά τείχη, που παρατηρούνται στη χώρα αυτή π.χ. Αρχαία Δωδώνη, Χιμάδα, Φοινίκη, Βουθρωτό, τη σημερινή Καλλιθέα της Κόνιτσας, αλλά και πάρα πολλά πελασγικά ονόματα ή τοπωνύμια που σώζονται μέχρι σήμερα π.χ. Λόγγα, Λύγγος (Σμό-Λύγγος) στο χωριό μας. Αώος ή Βοϊούσα (Αίαντας) ποταμός στην Κόνιτσα, Θύαμις (Καλαμάς) ποταμός στην Θεσπρωτία. Άλλα δε αναφέρονται και από τους αρχαίους συγγραφείς, όπως Ωρωπός, Κελυδνός (ο Δρύνος) ποταμός στην Β. Ήπειρο που είναι συνέχεια του Αώου και Σανταπόρου, η γειτονική μας Τράμπυα και τα Βούνειμα στο χωριό Πουρνιά, Τριπόλιστα, Λάρισα, Έφυρα κ.ά.

Για τον ακριβή χρόνο της εγκατάστασης των Πελασγών στην Ήπειρο δεν έχουμε σαφείς πληροφορίες, πολλές δε αμφισβητήσεις έχουν εγερθεί.

Ο Γάλλος ιστορικός-κριτικός Ραούλ έχει αποφανθεί, ότι οι Πελασγοί ήρθαν στην Ήπειρο περί τον 16ο αιώνα π.Χ. ή ολίγον πρότερον, αφού εκδιώχθηκαν από τους Ίωνες και Αχαιούς της Πελοποννήσου. Όπως και να έχει το ζήτημα το βέβαιο είναι ότι έχουν ευρεθεί στην Ήπειρο αρχαιολογικά ευρήματα όλων των εποχών, ακόμη και της νεολιθικής περιόδου, όπως και επιγραφές της ελληνικής γλώσσας που ρίπτουν πλήρες φως στο θέμα των κατοίκων που είχαν εγκατασταθεί στην Ήπειρο και στα μέρη τα δικά μας, όπως θα αναλυθούν σε άλλα κεφάλαια.

Από την επιμιξία των Πελασγών μετά των φύλων των Ιώνων στην Ήπειρο, δημιουργήθηκαν οι Αιολείς (ανάμεικτοι-ποικίλοι).

Τέλος, επεκράτησαν στην Ήπειρο τα Δωρικά φύλα (Δυμάνες-Υλλείς) τα οποία διαμόρφωσαν και την τελική φυσιογνωμία της σύνθεσης των λαών της Ηπείρου, από τα οποία πάλι με την κατάτμιση προέκυψαν άλλα μικρότερα ηπειρωτικά φύλα κατά τους ιστορικούς χρόνους, τα οποία κατά τον Θεόπομπο ανέρχονταν σε 14, ενώ ο Στράβων ανφέρει 11 από αυτά.

Μεταξύ αυτών των μικρών φύλων που ήταν ανεξάρτητα και αυτονομούμενα ήταν οι Λύγγοι, οι Τραγασσαίοι (χωριό μας) οι Τυμφαίοι-Μολοσσοί στην κοιλάδα Κόνιτσας, τα οποία όλα μαζί αυτά τα φύλα αποτελούσαν τους **Αντινάνες**, που ο Τίτος Λίβιος τους τοποθετεί ανάμεσα στα βουνά της Πίνδου και στα σύνορα της Ηπείρου που καθόλα τα φαινόμενα καθορίστηκαν αρχικά από το ρουν του Ποταμού Αώου (1 βιβλ. XLV, 4.30). Άλλα φύλα ήταν οι Ελιμειώτες-Ορεστεείς, (χώρα Γρεβενών), Περραιβαίοι, πέρα από τον Σμόλυγκα-Τύμφη μέχρι Όλυμπο. Όλα τα φύλα αυτά αποτέλεσαν την οριστική σύνθεση του Ηπειρωτικού λαού των χωρών αυτών. Και τώρα κατά αλφαβητική σειρά τα γνωστά Δωρικά φύλα που είναι: Άβαντες, Αιγεσταίοι, Αθαμάνες, Ακαρνάνες, Αμβρακιώτες, Αμφίλοχες, Αίθικες, Αρκτάνες, Αμύνιοι, Αμύντες, Αργυρίνοι, Αντινάνες, Ατεράργες, Αμφίδοντες, Αυταριάτες, Γενουσαίοι, Δωνέτιοι, Δοξάριοι, Δεξαμενοί, Δρύοπες, Δωδωναίοι, Δόλοπες, Ελαιάτες, Ελλοί ή Σελλοί, Ελλοποί, Ελμυλιώτες, Εγχέλεις, Ελινοί, Θεσπρωτοί, Κασσωποί, Κέλεθοι, Κεστρίνοι, **Λύγγοι**, Μαρδόνες, Μολοσσοί, Μύλακες, Ορέστες, Παλαγό-

νιοι, Παρραίοι, Παραβαίοι, Πλάφιοι, Προσαιβοί, Συλλίονες, Τάλλαρες, **Τραγασσαίοι**, Τριπόλισσοι, Τυμφαίοι, Υπαίλοχοι, Χαύνοι, Χάονες, Υλλείς.

Τα όρια μέσα στα οποία αναπτύχτηκαν τα ηπειρωτικά αυτά φύλα, ήταν η οροσειρά της Πίνδου (μέσα και το χωριό μας) προς την Ανατολή, το Ιόνιο Πέλαγος προς τη Δύση και ο Αχελώος ποταμός, ή αργότερα ο Αμβρακικός κόλπος προς νότο. Τα σύνορα προς τον Βορρά, παρουσιάζουν παραλλαγές, γιατί ενώ άλλοι αρχαίοι συγγραφείς (Ηρόδοτος, Θουκυδίδης, Κλαύδιος Πτολεμαίος κ.ά.) θεωρούν, ότι «αρχά Ελλάδος από Ωρικήα», ή «εκβολαί Αώου πέρατα Ελλάδος», άλλοι μεταγενέστεροι, ιδίως ο Στράβων (68 ή 62 π.Χ.-25μ.Χ.), τοποθετούν τα όρια της Ηπείρου κοντά στην Επίδαμνο (σημερινό Δυρράχιο Αλβανίας) και την Απολλωνία κατά μήκος της βυζαντινής Εγνατίας οδού, η οποία περνούσε παράλληλα προς τη νότια όχθη του Γενούσου (Σκούμπη) ποταμού και δια της Θεσσαλονίκης κατέληγε στην Κωνσταντινούπολη. Και ο Βυζαντινός ιστορικός Προκόπιος θεωρεί την Επίδαμνο τελευταίο όριο του Ελληνισμού.

Γι' αυτό και η Ήπειρος αποτελούσε προαιώνια ακριτική περιοχή (μέσα και το χωριό μας) και προπύργιο του ελληνισμού που υφίστατο από της προϊστορικής ακόμη εποχής τις επιθέσεις εκείνων που κατοικούσαν τα βόρεια μέρη της Ελλάδας και μάλιστα των Ιλλυριών (Αλβανών), οι οποίοι από της εποχής του Κάδμου ασκούσαν πίεση επάνω στους Ηπειρώτες με συνεχείς και μακροχρόνιους πολέμους. Πρώτοι από τα ηπειρωτικά φύλα, οι Εγχελάνες απέκρουσαν τις Ιλλυρικές επιδρομές, αφού προσεκάλεσαν σε βοήθεια τον Κάδμο και την Αρμανία από την Θήβα, με υπόδειξη του μαντείου. Η πίεση αυτή των Ιλλυριών προς τα νότια δεν έπαυσε ποτέ και περίφημοι έγιναν οι αγώνες του Βασιλιά των Μολοσσών (επαρχίας μας) Αλκέτα κατά των Ιλλυριών επιδρομέων, οι οποίοι με τους εγκατασταθέντες εκεί Αλβανούς, λίγο αργότερα, και μέχρι τα χρόνια της τουρκοκρατίας έγιναν αληθινή μάστιγα, όχι μόνο για τους Ηπειρώτες, ιδίως των δικών μας τόπων αλλά και για ολόκληρη την Ελλάδα.

Από τα όσα αναφέρθηκαν σαν συμπέρασμα προκύπτουν τρία πράγματα:

Πρώτο ότι οι κάτοικοι της Ηπείρου και φυσικά και οι Κερασοβίτες ή Κιρασοβίτες όπως όλης της Ελλάδας, ανήκουν στα φύλα της Άριας ράτσας, αφού δεχθούμε την διεθνή ορολογία, η οποία επεκράτησε μετά την θεωρία του Max Muller, την οποία τελικά παραδέχτηκαν όλοι και μάλιστα ότι έχει συγγένεια με πολλές γλώσσες και κοινές ρίζες, προερχόμενες από μια αρχική μητρική γλώσσα (ιαπετική). Κατά συνέπεια οι Ηπειρώτες Κερασοβίτες καμιά δεν παρουσιάζουν φυλετική διαφορά ως προς τους άλλους Έλληνες, εφόσον προέρχονται από τις βασικές ελληνικές φυλές (Ιώνων-Δωριέων κ.λπ.) οι οποίοι συνθέτουν την ελληνική φυλή. **Δεύτερον**, ότι μεταξύ Πελασγών και ελλήνων υπάρχει σταθερή εθνολογική σχέση. **Τρίτο**, ότι τα αρχικά φύλα των Πελασγών, Καρών, Λελέγων, Δρυόπων κ.τλ. έχουν συγχωνευθεί μετά των Ιώνων και αποτέλεσαν τους Αιολείς (ανάμικτους) της Ηπείρου, οι οποίοι τελικά εξετοπίστηκαν από τους κατερχόμενους Δωριείς γύρω στα 1150-1100 π.Χ. και ο λαός της Ηπείρου έλαβε σαφή διαχωριστικό χαρακτήρα και κατατμήθηκε αργότερα σε μικρά ανεξάρτητα και αυτονομούμενα έθνη, όπως αναφέρθηκε προηγούμενα, τα οποία και αποτέλεσαν την οριστική σύνθεση του Ηπειρώτικου λαού των χωρών αυτών.